

Arkeologen

Nyhetsbrev från Institutionen för arkeologi
Göteborgs Universitet

Årg. 1 Nr. 5-6 December 1995

Ur innehållet:

Inledande undersökningar för riksväg 40
Fårdrupyxor och plasthöljespennor

Mellan kaos och ordning i genderforskning och feministisk teori

Arkeologen

Innehåll Nr. 5-6/95

Nyhetsbrevet Arkeologen utges av Institutionen för arkeologi vid Göteborgs Universitet. Arkeologen utkommer med sex nummer per år (3 nr. per termin) och har som uppgift att spegla den västsvenska arkeologiska verksamheten.

Adress (ny)

Göteborgs Universitet
Institutionen för arkeologi
S-412 98 Göteborg
Tel: 031/7734614
Fax: ?
ISSN 1400-4879

Ny gatadress: Olof Wijksgatan 6

Ansvarig utgivare:
Kristian Kristiansen

Redaktör detta nummer:
Staffan Anberg

Manusstopp:

Nr. 1/96. 30/1.	Utgivning 15/1
Nr. 2/96. 15/3.	Utgivning 30/3
Nr. 3/96. 15/5	Utgivning 30/5

Omslagsbilden är en detalj av en bild hämtad ur Olaus Magnus "*Historia om de nordiska folken*"

Från redaktionen...3

Rådaresolutionen. Av Kristian Kristiansen...4

Arkeologi och riksväg 40: Om intentioner, samarbetsformer och resultatet av en mycket lång promenad. Av Kjell Edvinger och Tore Artelius...7

Arkeologi i Värmland. Av Pernilla Gunnarsson och Per Olof Millberg...14

"Are Hunter-Gatherers to Western countries as Nature is to Culture" - En diskussion kring den västerländska synen på samlare och jägare. Av Ola W Jensen...16

Fårdrupyxor och plasthöljespennor - en kommentar till Mats P. Malmers försök att fastställa regionala viktsystem under nordisk bronsålder. Av Anders Gustafsson...24

Mellan kaos och ordning i genderforskning och feministisk teori. Av Åsa Gillberg...31

En rapport från konferensen Ireland and Scandinavia in the Early Viking Age i Dublin den 18-21 oktober 1995. Av Claes Theliander...49

Dessutom: Kalendarium doktorandseminariet...52, Konferenser, symposier, föredrag...54, Stipendier...55, Meddelanden...56, Adresser till anställd personal på institutionen för arkeologi...57

Från redaktionen

I och med detta dubbelnummer så är första årgången av Arkeologen komplett. Bland artiklarna denna gång finns både redogörelser för den arkeologiska verksamheten ute i Västsverige, och uppsatser av mer teoretisk karaktär. Även iakttagelser gjorda på en konferens på Irland finns bland innehållet. Utgivningen är tyvärr något försenad, bl a beroende på att flera bidrag inkom sent, och att institutionen har flyttat. Försök om möjligt hålla angiven dead-line. Eftersom institutionen som nämnts flyttar när detta skrivs så kan vissa adresser och telefonnummer delvis vara inaktuella. Separat information lär komma ut omsider. I nästa nummer kommer förhoppningsvis de kompletta uppgifterna att finnas med.

"Arkeologen" kommer även i fortsättningen att spegla den västsvenska arkeologiska verksamheten på olika sätt. Bl a kommer museerna att presentera sin arkeologiska verksamhet i de närmaste utgåvorna av denna tidskrift. Det är angeläget med fler bidrag från de olika museerna och riksantikvarieämbetet m fl. Red. vill också ha information om pågående relevanta utställningar, utgivning av nya skrifter etc. Längre bidrag skickas på diskett, helst Word 6.0 för PC eller tidigare version, bifoga även en utskrift. Välkommen att medverka!

Red

95.09.25

Rådaresolution om private arkäologiske konsultfirmaer i Västsverige

På det regionale arkäologmöde i Råda d. 4. april 1995, hvor repräsentanter for de västsvenske arkäologiske institutioner var forsamlede, diskuteredes de private arkäologiske firmaers rolle i Västsverige, bl.a. foranlediget af Uppsalavirksomheden Arkeologikonsult AB 's ønske om udlicitering. Det besluttedes at undertegnede på vegne af modet skulle formulere en resolution, der sammenfattede de synspunkter man blev enige om. De er følgende:

Generelle udgangspunkter: den arkäologiske oppdragsvirksomhed består af en række sammenhangende arbejdsprocesser. De omfatter (1) en planlægningsfase, hvor der foretages sonderende arkiv- og feltinventeringer, efterfulgt af arkäologiske forundersøgelser, (2) en undersøgelsesfase, hvor udvalgte lokaliteter udgraves på baggrund af 1, (3) en efterbehandlingsfase, hvor resultaterne rapporteres, genstande konserveres, naturvidenskabelige analyser færdiggøres, og genstandene magasineres, samt (4) en fortolknings- og publikationsfase, hvor resultaterne goes tilgængelige for forskersamfundet og for almenheden. Det kan også ske i form af udstillinger.

Disse opgaver varetages idag hovedsageligt af en række offentlige, kulturhistoriske institutioner, som gennem en kombination af lovgivning og traditioner har udviklet et samarbejde om UV virksomheden, som den også kaldes. Det er typisk länsstyrelser (myndighed), läns museer (magasinering, udstilling og i varierende omfang forundersøgelser og udgravninger), Riksantikvarämbetets regionale UV-afdelinger (som regel hovedmand for faserne fra 1 til 4), samt i

begrænset omfang universiteternes arkæologiske institutioner (udvalgte opgaver, deltagelse i videnskabelig prioritering, forskning og publicering under processen).

De eksisterende institutioner har således forskellige roller i relation til UV arbejdsprocessen, som er bestemt af deres basisvirksomhed indenfor henholdsvis forskning, undervisning, udgravning, bevaring og formidling. Kun Riksantikvarämbetet har UV virksomheden som hovedopgave. Dette er udtryk for en historisk og samfundsbestemt arbejdsdeling indenfor den arkæologiske og kulturhistoriske kundskabsproduktion i det moderne velfærdssamfund.

Idag udgør UV virksomheden den væsentligste kilde til nye arkæologiske informationer, ikke blot i Sverige, men i de fleste moderne industrilande. Skal denne information omsættes til historisk kundskab, som kan formidles videre, forudsætter det et velfungerende samarbejde mellem flere institutioner over et langt tidsrum og under hensyn til en samlet forskningsstrategi. Det betyder, at institutionel kontinuitet, samt ikke mindst fortrolighed med regionens arkæologi og forskningssituation, er afgørende forudsætninger for at der ikke blot akkumuleres data, men også kundskab under arbejdet.

Generelt må man derfor konkludere, at hvor der i forvejen findes institutioner med en lang tradition for at deltage i UV virksomhed, og hvor samfundet allerede har investeret og fortsat investerer i deres basisvirksomhed, bør man ud fra en rationel udnyttelse af eksisterende arkæologiske ressourcer og kundskaber sikre at disse institutioner udnyttes bedst muligt, inden man udbyder opgaver i privat licitation. Dermed har vi ikke afvist, at der kan findes en rolle for privat kulturhistorisk virksomhed, vi har blot skitseret nogle samfundsmæssige og forskningsmæssige forudsætninger, som bør iagttages.

Den västsvenske situation: I Västsverige har der gennem mange år udviklet sig et regionalt samarbejde med det formål at sikre en optimal koordinering og udnyttelse af de eksisterende arkæologiske institutioner og deres ressourcer. Dette er blevet yderligere styrket af regeringens proposition om kundskabsopbygning, og Riksantikvarämbetets satsning herpå med etablering af et nationalt arkæologisk råd og regionale netværk, med universiteterne som ordførende. I Västsverige har det bl.a. resulteret i oprettelse af de regionale Rådamöder, hvor UV virksomheden diskuteres, evalueres og prioriteres, samt løbende ad hoc samarbejde institutionerne imellem om opgaver og prioritering, herunder også evaluering af de opnåede resultater (kvalitets- og resultatvurdering).

På denne baggrund - og under hensyn til at det arkäologiske miljø i Väst-sverige på grund af sin begrænsede størrelse er sårbart overfor væsentlige bortfald af opgaver (der findes formodentlig færre arkäologtjänester i Västsverige end i det private Arkeologikonsult AB) - finder vi det ikke hensigtsmæssigt at udlicitere opgaver til private firmaer i Västsverige, idet man herved vil kunne underminere en gennem mange år opbygget regional kundskabsproduktion og et generelt velfungerende tvärinstitutionelt samarbejde, som fortsat er under udvikling.

Kristian Kristiansen
professor

Kopia:
Riksantikvaren
Kulturministeren
Riksdagens kulturutskott
Samtlige länsstyrelser
Samtlige länmuseer
Arkeologikonsult AB

Arkeologi och riksväg 40

Om intentioner, samarbetsformer och resultatet av en mycket lång promenad.

Kjell Edvinger & Tore Artelius

Inledning

Kulturmiljövårdens planerings- och arbetsprocess inför större markexploateringsföretag som riksvägar och järnvägar är idag under förändring. Tidigare har kulturmiljövårdsarbetet i samhällsplanerande mening delvis varit defensivt till sin karaktär. Anti-kvariska myndigheter har fått ta ställning till planer på exempelvis utbyggnader av nya motorvägssträckningar som redan har varit mycket långt gångna. Detta har lett till att allmänna kulturlandskapsintressen inte i så hög grad som varit önskvärt redovisats i samband med tidigt utförda konsekvensbeskrivningar. Den ”nya” Kulturminneslagen ger beslutande myndigheter helt andra möjligheter än tidigare. På senare tid har också uttryckts en tydliga vilja från kulturmiljövården centralt att accelerera ”utvecklingen av en regional kunskapsuppbyggnad”, bl.a. i samband med den s.k. uppdragsarkeologin genom att initiera samarbete mellan universiteten, läns museer, kommunala museer och Riksantikvarieämbetets uppdragsverksamhet. Den bärande tanken är att utökat samarbete mellan dessa institutioner i olika kulturmiljövårdsprojekt skall öka på kunskapsuppbyggnaden. Detta är starkt förkortat grunden för det samarbete som Inst. för arkeologi i Göteborg, Läns museet i Älvsborgs län, Riksantikvarieämbetet Uv Väst och Länsstyrelsen i Älvsborgs län nu inlett i samband med utbyggnadsplanerna

för riksväg 40 mellan Borås och Jönköping.

Vägombyggnaden innefattar dels breddning av nuvarande Rv 40 och dels byggande av helt nya motorvägssträckningar i stora landskapspartier. Enligt riksdagsbeslut är målet att skapa motorvägsstandard från Borås till Jönköping. Därmed skulle sträckan Göteborg - Jönköping få denna vägstandard i sin helhet. Den sträcka som nu är aktuell för projektering är ca 55 km lång och sträcker sig från Borås till länsgränsen (Älvsborgs län - Jönköpings län) Den berör Borås och Ulricehamns kommuner i Älvsborgs län. I samband med de kommande arkeologiska undersökningarna har samarbete även initierats med Jönköpings Länsmuseum.

Om projektsamarbete

Med Länsstyrelsens beslut som underlag har dels en arbetsgrupp och dels en projektgrupp formats inför kommande antikvariska/arkeologiska arbetsuppgifter i anslutning till vägprojektet. Arbetsgruppen består av medarbetare från Institutionen för arkeologi vid Göteborgs universitet, Läns museet i Älvsborgs län, Länsstyrelsen samt Riksantikvarieämbetet. Projektgruppen däremot, innehåller, förutom ovan nämnda institutioner, även representanter för Vägverket. Representanter för respektive institution i arbetsgruppen är Kristian

Kristiansen (Institutionen för arkeologi), Karin Lundberg och Ulf Viking (Länsmuseet) Björn Winberg (länsstyrelsen) samt Tore Artelius och Pär Connelid (Raä Uv väst). Arbetsgruppens uppdrag är att formulera arkeologiskt vetenskapliga och antikvariska målsättningar och metoder inför utbyggnaden av Rv 40. Varje delmoment av arbetet skall fortlöpande följas upp och utvärderas inför kommande arbetsmoment. Länsstyrelsens roll som beslutande myndighet är av central betydelse för det vidare arbetet. Det är Länsstyrelsens Plan- och Miljöenhet som tar beslut inför de tre arbetsmomenten, utredning, förundersökning och slutundersökning. I denna roll klargör Länsstyrelsen också kulturmiljövårdsarbetets vetenskapliga ambitionsnivå och huvudsakliga inriktning. Den vetenskapliga ambitionsnivån har arbetats fram i arbetsgruppen.

De konkreta arbetsmomenten kring arkeologiska undersökningar är uppdelade i tre steg; arkeologisk utredning (etapp I och II), förundersökning samt slutundersökning. Efter fältarbetsmomenten vidtar rapportarbete och i anslutning till detta en bearbetning av framtagen information. För att fortlöpande hålla en klar och enhetlig linje i arbetet är det väsentligt att samtliga berörda institutioner deltar i alla arbetsmoment och gemensamt efter varje delmoments slutförande drar upp riktlinjerna för det fortsatta arbetet. Arkeologiska institutionens åtagande är bl. a. att medverka till att en god och enhetlig vetenskaplig nivå upprätthålles samtidigt som kanaler skapas för att redovisa framkomna resultat.

Om kulturmiljön

Dagens Rv 40 passerar genom omfattande skogsmarker, ofta att betrakta som rena utmarker ur kulturhistorisk synvinkel. Kunskapen om dessa markers arkeologiska/historiska innehåll är mycket begränsad hos både fackmän och allmänhet. Vägsträckningen är däremot mycket kontrastrik i kulturhistorisk mening. Den skär nämligen också genom mycket intensivt brukade äldre kulturlandskapsområden som Ätradalen vid Ulricehamn och genom området söder om Hökerum.

Riksantikvarieämbetets fornminnesinventeringspersonal genomskötte området i mitten på 1980-talet varvid de redan fornlämningstäta områdena, som så vanligt är, i första hand kom att förtätas ytterligare. En del röjningsröseområden påträffades också vid denna inventering i områdestyper som i övrigt inte omfattade kända fornlämningar i någon högre grad. De flesta av dessa röjningsområden fornlämningsmarkerades dock ej på Ekonomiska kartan, de registerfördes istället endast på kartunderlaget utan några innehållsbeskrivande kommentarer. Generellt sett är de områden som nu är aktuella för arkeologisk utredning mycket lite utforskade. I och med den låga uppodlingsgraden i regionen är också få lösfynd av förhistoriska artefakter gjorda. Indikationer på stenålderns och bronsålderns boplatser är exempelvis påträffade i sällsynta fall. Det blir i första hand topografiska och geologiska kriterier som brukas för att få en överblick över boplatstillägg under dessa perioder. De förhistoriska gravarnas lokalisering under olika kronologiska perioder är däremot bättre kända. Den äldre järn-

ålderns boplatsslägen kan exempelvis indikeras av ensamliggande stensättningar samt i påträffade lämningar av agrarhistoriska miljöer. Yngre järnålderns gårdar och byar hör utbrednings-mässigt samman med höggravfält och/eller kan möjligen identifieras genom by- och gårdnamnet. Genomgången av äldre lantmäteriakter, utförd av kulturgeograferna Katarina Mascher och Pär Connelid, har på ett flertal platser påvisat övergivna gårdsenheter, varav några säkert går ned i järnålder. I många fall har också omfattande fysiska lämningar kunnat påvisas i dessa kontexter.

En annan faktor som indirekt bidragit till den förhållandevis låga kulturhistoriska kunskapsnivån om området ligger i det av naturen ständigt föränderliga fornlämningsbegreppet. Vid tiden för fornminnesinventeringens genomgång av dessa områden låg kulturmiljövården i startgroparna vad gäller registrerandet av både agrarhistoriska lämningar och lågteknisk järnhantering. För båda dessa lämningar fanns vid denna tid ingen entydig tolkningsgrund, varvid registreringen kom att bli mycket varierande. I dag är kunskapen större och säkerheten i bedömningen därför mer tillförlitlig, vilket i sin tur lett till att fler områden klassas som fornlämningar med åtföljande lagskydd som resultat.

Inom både den befintliga och planerade vägsträckan finns också områden där den kulturhistoriska kunskapsnivån är god. Som exempel kan nämnas just Ätrans dalgång, som klassats som ett område av allmänt riksintresse av kulturmiljövården. Ätradalen är det fornlämningstätaste området i Älvsborgs län. På båda sluttningarna

av dalgången, strax norr om Ulricehamn, utbreder sig sammansatta fornlämningsmiljöer bestående av gravfält, fossil åkermarker, hållristningar och boplatssfynd. Områden av mycket omfattande karaktär är bl.a. området kring Jäla-Brunn-Stenliden och Ubbarp-Vist.. Nere i dalgången har boplatser från stenåldern bevarats, indikerade främst genom lösfynd av artefakter. Där finns också området kring Vists kyrka med bl. a. en utlandsfarar-runsten från 1000-talet och ett tidighistoriskt expansionskede manifesterat i kyrkan, en försvarsanläggning, befästa gårdar samt i Bogesunds medeltida stadsbildning (nuvarande Ulricehamn). Kulturhistoriskt värdefulla byggnader inom den agrara bebyggelsen är väl kända inslag. Dalgången som helhet utgör en mycket bevarandevärd kulturmiljö.

Om uppläggning och genomförande av fältarbete

Som nämnts indelas fältarbetet i fyra faser, arkeologisk utredning etapp I och II, förundersökning samt slutundersökning. Det arbete som genomförts 1995 har förutom planeringsarbeten, innefattat arkeologisk utredning etapp I. Detta består i produktion av historiska kartöverlägg, arkiv- och källstudier, byggnadsinventering, agrarhistorisk inventering samt fornminnesinventering. Det mest omfattande arbetet i fält utgörs av fornminnesinventeringen. Trots att vägen byggs ut i etapper över 4-5 år, kommer det kulturhistoriska arbetet förhoppningsvis att kunna bedrivas som ett samlat åtagande avseende hela den 55 km långa, och ställvis upp till hela 2 km breda sträckan. En sådan arbetsprocess krävs för

att en helhetsförståelse av regionens kända fornlämningar skall kunna ligga till grund för nödvändiga diskussioner kring antikvariska och vetenskapliga prioriteringar inför kommande och mer omfattande arkeologiska undersökningar. Den utförda byggnadsinventeringen har utgått från tidigare gjorda inventeringar och dessa har nu kompletterats med genomförandet av en ny fältinventering. Tidigare inventeringar har varit utförda utifrån andra målsättningar än rent byggnadsantikvariska. Byggnadsinventeringen har utförts av Karin Lundberg vid Borås Museum.

Den agrarhistoriska inventeringen utgår till stor del från de historiska kartöverläggen. Dessa produceras utifrån rutiner utarbetade vid Kulturgeografiska institutionen vid Stockholms Universitet och finns beskrivna i boken "Ättebackar och Ödegården" utgiven av Riksantikvarieämbetet. Konkret innebär det att berörda lantmäteriakter ritas av och rektifieras till ekonomiska kartans skala. Dessa bildar tillsammans med fornminnesinventeringens resultat sedan grunden för den vidare landskapshistoriska analysen.

Fornminnesinventeringen innebär en systematisk terrängrekognoscering utmed berörda vägalternativ. Som underlagsmaterial används Riksantikvarieämbetets fornminnesregister med tillhörande excerptpärmar för berörda socknar, excerpteringen av lösfynd, arkivmaterial från ATA och läns-museet samt lokala museer, ekonomiska och geologiska kartan samt de historiska kartöverläggen. Arbetet innefattar även provtagning med jordsond eller spade. Under inventeringens gång kontaktas även de berörda hembygdsföreningarna, och märkä-

gare och arredatorer inom den berörda sträckan intervjuas.

Efter arbetsmomentens genomförande har informationen sammanställts. Resultatet brukas nu som underlag för de diskussioner som föregår länsstyrelsens beslut om företagets lämplighet, bl.a. då i förhållande till kulturmiljölagen. Redan nu har däremot utredningen av Rv 40 påverkat den direkta planeringen. På ett tidigt planeringsstadium övergav Vägverket bl.a. planerna på ett s.k. "Alternativ Norr" som skulle ha inneburit mycket omfattande ingrepp i kulturmiljöerna längs med Viskans dalgång, invid Hökerum och Romsås samt vid Bjättlunda i Ulricehamns kommun, alla tre områdena är exempel på ytterst skyddsvärda kulturmiljöområden, något som nu Vägverket mycket tidigt i planeringen bibringats insikt om. Hänsyn har nu mycket tidigt i planeringsprocessen tagits till både kultur- och naturlandskapsintressen. I vissa områden har byggnadshistoriska, agrarhistoriska och arkeologiska intressen sammanfallit på ett sätt som gjort att planeringen av vägsträckningen ändrats till ett ur kulturlandskapssynpunkt mer positivt läge. Slutsatsen av detta är klar; ju tidigare kulturmiljövårdens representanter kommer in i ett exploateringsprojekt, i desto större utsträckning kan alternativa lösningar utformas. Vi ges möjlighet att fullt ut svara upp till kulturminneslagen och kulturmiljövårdens huvudintentioner, d.v.s. att bevara, levandegöra och fördjupa kunskapen om kulturlandskapet och kulturmiljön.

Resultat av arkeologisk utredning, etapp I

Från slutet av april till början av juni i år genomfördes de planerade fältarbetena under goda besiktningsförhållanden. Kata-

rina Mascher och Pär Connelid genomförde punktvisa besiktningar och inventeringar utifrån informationen från de historiska kartöverläggen. Karin Lundberg kompletterade den befintliga byggnadsinventeringarna med egen inventering och Tore Artelius och Kjell Edvinger utförde fornminnesinventeringen.

I samband med fornminnesinventeringen och den agrarhistoriska inventeringen påträffades hela 53 områden med kulturhistoriska lämningar av sådan art att det är motiverat att vidare utreda dessa lämningars art, karaktär, ålder och omfattning i samband med en andra utrednings-etapp II. Byggnadsinventeringen redovisade ett 10-tal områden med kulturhistoriskt bevarandevärd bebyggelse, i något fall direkt sammanfallande med arkeologiska och agrarhistoriska miljöer.

Av dessa 53 områden innehöll merparten agrarhistoriska lämningar i form av röjningsrösen och/eller spår efter äldre odlingsformer, som t ex åkerhak, åkerrasser m.m.. I flera fall finns förhistoriska gravar och rester efter lågteknisk järnhantering också bevarade inom dessa miljöer. Röjningsröseområdena är av skiftande karaktär och deras morfologi är delvis mycket varierande. En del av dessa härör sannolikt från förhistorisk tid, medan andra tillhör betydligt yngre kolonisations- och återkolonisationsfaser. I de miljöer som innehåller gravar talar dessas utseende och utformning för att de främst kan dateras till bronsåldern och den äldre järnåldern. Gravarna är oftast solitärer, stora och flacka till sin form och med kraftig stenfyllning. Sambandet mellan förhistoriska agrara lämningar och stensättningar från äldre järnålder är dokumenterat från tidi-

gare undersökningar, bl. a. på sydsvenska höglandet. I det närbelägna Tranemoområdet har inom det s.k "Röstorpsprojektet" påvisats ett direkt samband mellan förekomsten av röjningsrösen och omfattande samt välbevarade boplots- och gravkontexter från äldre järnålder. "Röstorpsprojektets" hitintills redovisade resultat kommer på så vis att utgöra ett viktigt referensmaterial i samband med de fortsatta uppläggningsundersökningarna av längs med Rv 40. Inte minst är de metodiska erfarenheter som vunnits av stor vikt för kommande arbeten.

I Ätrans dalgång norr om Ulricehamn, finns två miljöer med fossil åkermark och förhistoriska gravar registrerade i fornminnesregistret. Den ena är Ubbarp på dalgångens östra sida och den andra är Brunn-Stenliden på västra sidan. Det kulturhistoriska innehållet i dessa miljöer är väl känt, varför arbetet här istället kom att fokuseras på att söka fastställa fornlämningsområdenas utbredning. Vid Ubbarp kom den yta som klart kan klassificeras som fornlämningsområde i samband med inventeringen fördubblas och vid Brunn blev den ytmässiga omfattningen av kulturmiljön efter utförd inventering ca tio gånger större än tidigare. I sammanhanget kan också den mycket skyddsvärda miljön vid Häljared nämnas. Liksom vid Ubbarp och Brunn är innehållet fossil åkermark, röjningsrösen samt gravar och området var också upptaget i fornminnesregistret. Den kulturhistoriska miljön vid Häljared kunde efter inventeringen beskrivas utifrån ett mer komplext innehåll. Utifrån byggnadsinventeringen redovisades också värdefull historisk bebyggelsemiljö och från de historiska kartöverläggen kunde inägomarker från flera övergivna

äldre bebyggelselägen identifieras, bl a Lareds ödetomt.

Sten- och bronsåldersboplatser var, som tidigare nämnts, ett större problem vid inventeringen, mycket p g a den bitvis låga uppodlingsgraden utmed sträckan. Ett 10-tal områden har tagits upp för vidare utredning utifrån topografiska och geologiska förhållanden, och ungefär lika många områden har registrerats för fortsatt utredning därför att boplatssfynd från sten- och bronsålder gjordes under inventeringen. Ett sådant område är Björnkällan, mycket högt beläget ca 3 km väster om Tolkabro. Björnkällan är ett komplext fornlämningsområde, där fornminnesregistret tidigare registrerat stensättningar, rösen, skålgropsförekomster, hålvägar, en borttagen rest sten samt fyndplatsen för en stenyx. Vid inventeringen för Rv 40 påträffades en oregistrerad grav, en skärvestenshög, artefakter i flinta samt ett omfattande kulturlager från förhistorisk bosättning. Därutöver finns i området ett flertal röjningsrösen, stensträngar och odlingsterrasser.

Även ett antal enskilda gravlokaler kunde nyregistreras under arbetets gång, bl a i områden som tidigare varit helt tomma på kulturlämningar över huvud taget. Främst gäller detta de mossrika områdena öster om Strängsered, vid Jönköpings länsgräns. På större och mindre "öar" i de vida mossmarkerna återfanns ensamliggande stensättningar. Inom områdena, dock inte i direkt anslutning till stensättningarna, fanns röjningsröseområden i större eller mindre omfattning. I dessa karaktärsområden var över huvud taget inga fornlämningar av förhistorisk karaktär tidigare kända. De historiska kart-

överläggen visade sig också i flera fall kunna påvisa förekomsten av förhistoriska gravar. Ett sådant exempel finns vid Gulle-red, beläget mellan Ulricehamn och Strängsered. En större stensättning, ca 30 m i diameter, återfanns på en lantmäteriakt från 1701 och denna kunde med lätthet återidentifieras i landskapet.

Alla de 53 fornlämningslokaler som registrerades vid den arkeologiska utredningens etapp I kan inte beskrivas i detta sammanhang. En diskussion kring den totala omfattningen av den kulturhistoriska inventeringen, samt dess mål och metod, bör hållas i samband med ett seminarium på institutionen inom en nära framtid. Under vintern 95-96 kommer planeringen att fortgå inför nästa steg i utredningsarbetet. Förhoppningsvis kommer också de berörda institutionernas samarbetsformer att klargöras, formaliseras och också bli tydligare i både vetenskaplig och administrativ mening under vinterns vidare planeringsarbete. Utredningens andra moment innebär att de 53 områden som registrerats vid etapp I skall vidare undersökas i första hand för att påvisa om områdena kan klassificeras som fornlämningar, i ett andra skede skall sådana lämningars art, omfattning, bevarandevärde och ålder fastställas. Som det ser ut i dagsläget kommer denna utredning att utföras under sommarhalvåret 1996. Inför den fortsatta planeringen kring en mer definitivt fastlagd väglinje för Rv 40, kan ännu många justeringar komma att genomföras, bl a då utifrån kulturmiljöhänsyn så att någon eller några av de 53 påträffade fornlämningsmiljöerna undviks. Nya fornminnesinventeringar och komplet-

terande utredningar kommer då bli aktuella och kanske helt andra vetenskapliga och metodiska prioriteringar kan komma att bli nödvändiga i förhållande till ett annorlunda landskapsutsnitts egenskaper.

Arkeologi i Värmland

Pernilla Gunnarsson och Per Olof Millberg (antikvarie resp landsantikvarie vid Värmlands Museum)

Värmland är ett län med en nästan intervallbetonad arkeologisk verksamhet.

I början av 1900-talet utfördes arkeologiska undersökningar av kända personer som T.J Arne och K. Kjellmark. Dessa arkeologer undersökte gravar av både flatmarkskaraktär och högar -ensamliggande och i gravfält.

Under 1930- och 1940-talet fanns en arkeologisk verksamhet knuten till Värmlands Museum genom en arkeolog vid namn Ingemar Atterman. Atterman utförde en del undersökningar i sin egen forskningsverksamhet gällande en licenciatuppsats "Järnålder i Värmland". Det finns inget som tyder på att denna uppsats ska ha blivit klar!

Nästa större arkeologiska insats skedde i slutet av 1950-och början 1960-talen genom att Lennart Lundborg och Per-Olof Ringqvist från Riksantikvarieämbetet undersökte ett gravfält och en boplats från järnåldern i Sund, Säffle.

Exploateringsarkeologi på Värmlands Museum

Först på 1970-talet fanns en exploateringsarkeologisk verksamhet i Värmland knuten till Värmlands Museum. Det var genom att en arkeolog vid namn Hasse Olsson var verksam i länet. Under denna tid gjordes flera arkeologiska undersökningar och en del forskning, främst med stenåldersinriktning. Efter Hasse Olssons tid i länet låg den arkeologiska verksamhet mer eller mindre nere fram till slutet av 1980-

talet då RAÄ:s fornminnesinventering startade i Värmland. Det visade sig i samband med fornminnesinventeringen att det hade funnits ett uppdämt behov av en arkeologisk verksamhet i länet och en amatörarkeologisk förening bildades också ca 1990. Under samma period var arkeolog Agne Furingsten landsantikvarie i Värmland. Furingsten tog initiativ till att starta en arkeologisk uppdragsverksamhet och även att tillsätta en fast arkeologtjänst på museet. Uppdragsverksamheten startade lite smått 1990 och arkeologtjänsten på museet tillsattes 1991. Under perioden 1990 och fram till 1995 har Värmlands Museum haft mellan 2 till 4 arkeologer anställda på projektbasis.

Uppdragen har bestått av olika kulturmiljöutredningar och särskilda arkeologiska utredningar samt arkeologiska undersökningar. På grund av att verksamheten är relativt ny och inte upparbetad har endast en större undersökning utförts per år. Exploateringsundersökningar har utförts på 1600-tals bebyggelse i städer och på landsbygd, bronsålders- och järnåldersgravar samt på en medeltida borg. Sedan hösten 1995 har en arkeolog varit fast anställd på uppdragsverksamheten.

Forskningsprojekten i Värmland och arkeologiutbildning på Högskolan i Karlstad

Under denna korta tid som det har varit en exploateringsverksamhet knuten till

Värmlands Museum har också flera forskningsprojekt startats i länet. Forskningsprojekten är knutna till arkeologer från Göteborg, Lund och Stockholms universitet och har läns museet bakom sig som grävande institution. Forskningsprojekten rör stenålder i västra Värmland, boplatser, gravar och fornborgar från järnålder, järnframställningsplatser från järnålder och medeltid, medeltida utmarksbruk, medeltida centralplatser och en gård i finnbygden

I den våg av arkeologi-intresse som kom i slutet av 1980- och början av 1990-talet startade också Högskolan i Värmland en arkeologikurs på halvfart. Agne Furingsten var ansvarig för kursen från början och sedan har Gert Magnusson, Stockholms universitet, tagit över ansvaret. Seminariegrävningar har skett på flera platser som berörs av de ovannämnda forskningsprojekten. Från och med hösten 1995 går arkeologikursen på helfart och två lärare är anställda på 25 procent vardera.

Samarbete med UV-Väst

Värmland ingår i Riksantikvarieämbetets västra region, UV-Väst och på grund av detta har UV-Väst också utfört exploateringsundersökningar i länet. Vid dessa tillfällen har undersökningar främst skett av stadsbebyggelse från 1600-talet men också av ett flatmarksgravfält. Från 1995 har ett samarbete inletts mellan UV-Väst och Värmlands Museum. Bland annat har samarbete skett angående en kulturmiljöutredning av Riksväg 45's sträckning vid Säffle och en särskild arkeologisk utredning och förundersökning av sträckan E18 vid Töcksmark, mot norska

gränsen. Diskussioner pågår också mellan UV-Väst och Värmlands Museum om ett utvidgat samarbete vilket skulle kunna resultera i att UV-Väst placerar en antikvarie i Värmland och som på plats arbetar tillsammans med personal från Värmlands Museum.

Värmlands Museum ingår också i det "Västsvenska samarbetet" och det anser vi vara mycket positivt eftersom Värmland ibland ligger i "utmarken" i förhållanden till vad som händer i övriga områden. På grund av vår geografiska position är det extra viktigt för oss att få information om vad som händer i den arkeologiska omvärlden!

Framtiden

Den arkeologiska verksamheten på Värmlands Museum har en mycket oviss framtid. Vi har inte på samma sätt som Riksantikvarieämbetets uppdragsverksamhet arbetat upp uppdragsområden som regelbundet ger flera uppdrag. Inför 1996 känner vi endast till ett begränsat antal undersökningar och det är därför mycket svårt att fastanställa arkeologer på uppdragsverksamheten och därmed att få en fungerande verksamhet. I denna situation är det svårt att diskutera samarbete med Riksantikvarieämbetet trots att grundinställningen till ett samarbete är mycket positivt från läns museets sida.

Vi hoppas därför att om några år kunna visa upp en fungerande uppdragsarkeologi, en spännande rapportserie med skrifter av hög kvalitet, och därmed ett fruktbart samarbete med berörda parter.

"Are Hunter-Gatherers to Western countries as Nature is to Culture"*

-En diskussion kring den västerländska synen på samlare och jägare samhällen.

Ola W. Jensen

Det är naturligtvis ingen hemlighet att olika ämnesområden inom arkeologi (sten, brons, järn, etc.) till stor del format sina egna problemfält med vidhängande teorier och metodval. Det är heller inte någon hemlighet att forskningen kring samlare och jägare samhällen, främst den mesolitiska, nästan uteslutande valt att uppehålla sig kring funktionella och ekonomiska frågor. Samlare och jägare forskningen har därför alltid lagt stor vikt vid komparativa, evolutionistiska och materiella tolkningar (se Bettinger 1991:1), vilket för den mesolitiska forskningen har inneburit att man oftast hängett sig åt traditionellt typologiska, bioarkeologiska/ekonomiska, ekologiska, biokulturella och processuella studier (Rowley-Conwy 1987: 1-4.). Vad som däremot verkar vara höljt i dunkel är varför det förhåller sig på detta vis.

Fram till 1960-talet uppfattades den samlare och jagande människan som 'primitiv' och mindre 'utvecklad' (Bettinger 1987: 122-124). I.o.m den processuella arkeologin blev emellertid vilden med ens en ekonomiskt och rationellt tänkande varelse vars leverne utgjorde en perfekt anpassning till den rådande miljön (se bl.a

Bender & Morris 1988). Sedan dess har faktiskt inte mycket hänt. Trots att vissa försök har gjorts för att bryta den kulturhistoriska och processuella dominansen har samlare och jägare forskningen hårdnackat lyckats hålla arkeologer som strukturmarxister och postprocessualister på avstånd. Vad beror nu detta på? Varför tar man större hänsyn till sociala, politiska och ideologiska spörsmål inom exempelvis neolitisk och bronsåldersforskning än inom den mesolitiska? Det finns naturligtvis ingen lag som säger att det behöver vara på detta vis, däremot en mängd oskrivna dito som reproducerar den rådande ordningen. Jag tänkte här inte utveckla diskussionen till en diskursfråga utan istället betona de bakomliggande värderingar inom vårt västerländska tänkande som enligt min mening har format ett mycket ambivalent förhållningssätt till just *samlare och jägare samhällen*.

I skrivande stund är jag sysselsatt med ett mindre arbete som behandlar just den arkeologiska forskningen kring samlare och jägare samhällen. En av frågorna som jag tar upp är just varför denna forskning så totalt hängett sig åt ekonomisk och funktionell determinism. Jag tänkte här be-

handla en av de fyra förslag till orsaker som jag hitintills funnit. Mycket kort kan jag nämna att de andra tre faktorerna dels har att göra med det arkeologiska materialet **, dels med att diskursen på något vis effektivt håller alternativa tolkningar och dess förespråkare på avstånd, dels att vi använder samlare och jägare typologin, som vi ju själva har skapat, som en motpol för att forma vår egen identitet. Det senare innebär att denna samhällsform får klä sig i många av de värderingar som vi själva inte vill identifiera oss med, dvs. 'primitiva', 'ociviliserade', 'enkla', 'underutvecklade', etc.

Den fjärde och här aktuella förklaringsmodellen handlar om att vi västerlänningar tankemässigt har svårt att hantera samlare och jägare samhällen. För att förklara detta påstående måste vi först gå tillbaka och titta lite på vår egen historia och vad den har att säga oss i denna fråga.

Evolutionismen och den västerländska rationaliteten

I Europa under 15-1600-talet växte det i samband med att vetenskapen ersatte religionen som sanningens rättmätige utrönare fram en teori som än idag har en grundläggande inverkan på vår verklighetsuppfattning. Denna idé som fick ett kraftigt fotfäste främst under de nästkommande århundradena byggde på tron på utveckling och framsteg. Det tidsperspektiv som allt mer kom att dominera var idén om tiden och dess innehåll som en linjär process. Man menade att vetenskapliga, materiella och moraliska 'framsteg' ba-

nade vägen för det gemensamma målet, det 'fulländade samhället'.

Utvecklingsoptimismen och en kunskapsmodell som byggde på empiri och positivism skapade tillsammans ett vetenskapsideal som såg hela vår jord med alla dess invånare satta i en ständig förändring i enighet med mekaniska lagar (se Molander 1992:139, Liedman 1978:11). Även vetenskapen om människan föll under mätbarhetens reduktion. Under 1800-talet var den dominerande förklaringsmodellen 'utveckling' och funktionella teser fick ofta ett förklaringsvärde via *evolutionsteorin* och via forskare som Comte och Spencer blev forskningen kring människan en form av naturvetenskap (Liedman 1978:14). Med rörande enighet anser alltså de flesta industri- och informationsbarn sig som ledande av denna tävling uppför 'civilisationens' steg medan den övriga världen ses som mer eller mindre outvecklade förstadier till vårt eget (j.m.f Ambjörnsson 1992:20). Explicit men lika ofta utsagt och omedvetet finns näst intill genomgående idén om samhällsutveckling (som socialdarwinism och socialevolutionism) även inom den arkeologiska diskursen. Teorierna angående utvecklingens grunder är många men dess syfte är det samma, nämligen att skapa identitet och ge ett förklaringsvärde till vårt eget samhälles existens.

Vi radar alltså upp olika samhällsformer till en sammanhängande helhet med hjälp av evolutionismen och dess samhällstypologisering och utvecklingsfixerade innehåll. Längst ned på denna skala hittar

vi inte oväntat samlare och jägare samhällen som i arkeologiska sammanhang oftast är liktydigt med stenåldern. Men detta räcker naturligtvis inte som förklaringsvärde till varför forskningen kring samlare och jägare hamnat i en ekonomisk och funktionell återvändsgränd! Varför liknar samlare och jägare forskningen i mångt och mycket mer den behaviouristiska naturvetenskapen än en samhälls- och humanvetenskap? Varför väljer vi så ofta att försöka förstå den samlande och jagande människan utifrån de förutsättningar som vi menar naturen satte och fortfarande sätter för dem?

Naturen, där har vi det! Intimt förknippad med, för att inte säga som en del av, det evolutionistiska tänkandet finner vi nämligen idén om naturen som något för oss externt, något som vi tack vare teknisk och ekonomisk utveckling allt mer fjärrat oss ifrån och blivit mindre beroende av. Bakom detta påstående finner vi en mycket central dikotomi, nämligen *natur - kultur*. För många inom västvärlden är den historiska förklaringen den att människan successivt gått från natur till kultur. Utvecklingen har med andra ord gjort att vi på något sätt ackumulerat ett kulturellt gods. I takt med att vi utvecklats har vi allt mer frigjort oss ifrån vårt behov av naturen och därmed blivit allt mer 'kultiverade'.

"Our European ideas about nature and culture are fundamentally about our origins and evolution. The 'natural' is that which is innate in our primate heritage and the 'cultural' is

that which is arbitrary and artificial. In our evolutionary history we have improved and constrained ourselves by creating our own artificial rulebound order." (MacCormack 1980:6).

Dikotomin Natur - Kultur

Begreppet kultur kan definieras på åtminstone två vis. Det ena och för denna diskussion det mest väsentliga bygger som jag ovan nämnde på antagandet att människan successivt frigjort sig från naturen, vilket innebär att kultur är något man har mer av ju mer "utvecklat" samhället är. Prototyperna för de minst och mest 'kulturella' samhällena är inte helt oväntat samlare och jägare versus oss västerlänningar. 'Natur' och 'kultur' behandlas som ni märker som någon form av substans, något man kan mäta. Man kan vara mer eller mindre 'naturlig' eller mer eller mindre 'kulturell'. Kanske är detta inte så konstigt med tanke på att själva ordet betyder 'odling'. Ju mer man odlar ju mer får man, i detta fallet kultur, vilket har lett till att många uppfattar samlare och jägare som 'fattiga på kultur'. Faktum är att man ofta ser just neolitiserings och dess ekonomi som det första verkliga kulturella steget för människan. Det kanske därför inte är så konstigt att många ser samlare och jägare som kulturellt fattiga - de odlar ju inte ens potatis!

Men begreppet 'kultur' används som vi alla vet inte enbart som en värdemätare för olika samhällstypologier. Den evolutionistiska användning av begreppet kultur har under antropologins moderna era

allt mer övergetts till förmån för en mer neutral användningsform där man vill beskriva system av attityder och värderingar (McLeish 1993:179). Den kanske vanligaste användningsformen av detta begrepp har därför blivit att låta den spegla gemensamma kunskaps- och värderingssfält och kollektiva medvetandeformer. Men, vågar jag påstå, den evolutionistiska prägeln lever fortfarande kvar och mest är detta påtagligt just vid betraktandet av samlare och jägare samhällen.

Men hur gammal är då denna dikotomi? Ja, man skulle kunna säga att ”redan de gamla grekerna” använde sig av denna. I Sokrates tappning stod de för natur (physis) versus konvention (nomos) (Horigan 1988:1). Det skulle dröja till 16-1700-talet innan dikotomin på allvar började att användas inom västvärlden samtidigt som den fick en betydligt bredare betydelse. Att den slog igenom vid denna tid tror jag beror på att samhället blev allt mer fjärrat ifrån den externa naturen i.o.m industrialiseringen och urbaniseringen (se Frykman & Löfgren 1979:45-71). ’Naturen’ blev till en råvara för den borgerliga människan samtidigt som den gjordes exotisk och därmed också betraktad som något vilt som skulle tämjas. Långt tidigare hade man börjat att betrakta naturen som mekanisk istället för organisk vilket var en förutsättning för att man skulle kunna begå rov på den (se Merchant 1994). Man såg sig alltså som frigjord från naturens band med hjälp av tekniken - förnuftet - och därmed blev också denna ’frigjordhet’ en värdeämätare för graden av kultivering. Och

från Rousseau, som menade att övergången från natur till kultur var just det mänskliga steget, har man ända till idag stridit om vari essensen ligger i att vara människa och därmed vad det är som mest skiljer oss ifrån den externa världen, främst den zoologiska.

”These conceptions, of culture as opposed to nature and the human as distinctive from the animal, have been handed down from the Enlightenment to the contemporary human sciences, and remain a central part of modern social theories.” (Horigan 1988:3-4).

Man frågar sig alltså var skillnaden går mellan natur och kultur och vad de båda fenomenen representerar. Detta har gjort att definitionen av främst ’kultur’ varit omstridd där antropologer som Tylor, Boas, Kroeber, White, Sahlins, Levi-Strauss, m fl varit tongivande. Natur har inom västvärlden därför fått symbolisera något lägre stående och mindre värt i motsats till kultur som fått representera det diametralt motsatta. Eftersom samlare och jägare enligt vårt sätt att se det står närmare naturen är det inte så konstigt att vi ser deras leverne som ”av naturen given” och därmed lämnade åt dess villkor, dvs. ’ätas eller ätas’. Värt att notera är att parallellt med denna diskussion så har, främst under 1900-talets första hälft, en strid stått ifråga om det är miljön och/eller det sociala/kulturella arvet som påverkar människan och samhällets utformning (Adrianson 1985:75). Som bekant så är det även

denna fråga som alltsedan Diltheys dagar utgjort grogrunden för distinktionen mellan naturvetenskap och samhälls-/humanvetenskaperna. Begreppen miljö - arv har därför ofta, vågar jag påstå, varit en omskrivning av dikotomin natur - kultur.

Samlare och jägare samhällen som ett 'icke-ting'; en kategori mellan dikotomin natur - kultur

Men hur kom det sig att man just under Upplysningstiden började intressera sig för människan och hennes samhälle å ena sidan och 'det andra' å andra sidan? Enligt Foucault växte människan som kunskapsobjekt fram under denna tid och fram 1800-talet föddes människan "som sådan"; "...dvs., som en självständig individ som kunde isoleras och avskiljas som ett särskilt område för vetenskapligt betraktande" (Grön 1987:374). Plötsligt fanns det alltså ett ohämmat intresse för att tolka och förstå människan och hennes samhälle såsom autonoma fenomen. Det är ju som bekant i denna veva som antropologin och arkeologin växer fram.

De 'vildar' och 'ociviliserade' människor som man stötte på under bl.a kolonisationstågen utgjorde emellertid ett problem för definitionen av människan. Hur skulle man betrakta och förklara dessa? Via evolutionen förpassades de ned till det första trappsteget på den evolutionära stegen, men hur förhöll de sig till naturen versus kulturen? Man hade ju bestämt sig för att djuren hörde till naturen och människan samhället och därmed kul-

turen! Detta är ett problem som jag vågar påstå vi brottas med än idag. Jag skall göra mig lite tydligare.

Vi människor gör vår omvärld begriplig genom att dela in den i kategorier som sedan ingår i ett strukturerat förståelse- och kunskapsfält. Vi lär oss alltså att uppfatta omvärlden som bestående av klart avgränsade och åtskilda ting och kategorier. Enligt antropologen Edmund Leach så uppfattas det som hamnar emellan dessa klara definitioner som 'icke-ting' (none-thing) (Ovesen 1975:100). Dessa 'icke-ting' blir tabubelagda vilket medför att vi får ett mycket speciellt förhållningssätt till dessa. Man klär dem därför i egenskaper av heligt, viktigt, maktfullt, farligt, etc. Jag skulle vilja påstå att detta är ungefär vad vi gör med samlare och jägare samhället!

Min teori är därför att det inte är så konstigt att man under 1800-talets iver att kartlägga mänskligheten hade svårt att handskas med samlare och jägare samhällen eftersom de hamnade mitt emellan vad som skulle falla in under 'natur' respektive 'kultur', eftersom naturen var för djuren medan kulturen var för människan. Dessa samlare och jägare var ju onekligen människor men levde i och utav naturen. De blev uppenbarligen därför förpassade till en gränsszon för vad som var greppbart inom den rådande tankestrukturen, de hamnade m.a.o i en 'icke-ting' situation eftersom de inte kunde placeras in under något utav oppositionsparets definitioner. Jag skulle vilja påstå att vi än idag har svårt att handskas med denna samhällskategori vilket bl.a har inneburit att vi benämner

dem just som 'naturfolk'. Detta är alltså en av orsakerna till att vi inom arkeologi, men även inom antropologi, omedvetet har en förkärlek för att studera samlare och jägare samhällena som människor med djurlika beteenden, dvs. som totalt underställda och beroende av naturen, och som sådana därför utgörande en del av den samma.

Slutdiskussion

Vad är då vitsen med att som i denna artikel försöka blottlägga våra attityder gentemot förhistoriska samhällen? För många arkeologer är det naturligtvis förhoppningen att kunna förstå det förflutna, men färre verkar de vara som är varse om att *hur* vi tolkar i allra högsta grad är beroende av våra egna värderingar med vidhängande förförståelse. Vad är då bättre än att i hermeneutisk anda först försöka förstå oss själva och våra egna värderingar lite bättre innan vi ger oss på andras dito! Har vi inte nog ändå av exotisering och etnocentrism i vår tolkning av förhistorien? En viktig strategi för oss arkeologer bör därför vara att försöka ta reda på mer om oss själva och vårt arbete i den industriella världen, dels för att om möjligt göra de förhistoriska samhällena lite mer rättvisa, men även och vilket kanske är ännu viktigare för att bli varse om vad det är för idéer som vi för samhällets räkning reproducerar. Även om det inte för alla är uppenbart så ingår faktiskt vi arkeologer som en mycket väsentlig del i konstruerandet av vårt samhälle. Främst gäller detta vid skapandet av vår identitet med hjälp av för-

historien men lika mycket bidrar våra tolkningar till att reproducera politiska ideologier som exempelvis användandet av evolutionism och systemteori som klart är ett språkrör för McDonalds och Coca Cola imperialismen (j.m.f. Tilley 1989). Dessutom kan man ju fråga sig hur vår syn på samlare och jägare förhåller sig till den allt växande rasismen! Därmed inte sagt att vi arkeologer direkt påverkar och uppmanar till rasism men däremot att vår syn på främmande folk och människor, som samlare och jägare, i grunden bygger på samma värderingar. Vår syn på samlare och jägare och rasismen är barn av samma börd! Vi måste därför oftare tänka över våra teorier och vad de i förlängningen kan tänkas innebära. Därmed måste vi också lära oss att ta ansvar för våra tolkningar, och som von Wright mycket riktigt påpekar så är *"Dogmatismen, inte skepticisismen... sanningens verkliga fiende,..."* (1978:17), vad än 'sanningen' säger sig representera!

Noter

*Idén till titeln är lånad från Sherry B. Ortner's artikel *Is Female to Male as Nature Is to Culture?* (1974), där hon menar att kvinnans till synes universellt underlägsna ställning beror på att hon pga. sin reproduktiva förmåga associeras med naturen, medans mannen är symboliskt länkad med kulturen.

**Enligt min mening är en väsentlig anledning till den rådande inställningen till samlare och jägare forskningen beroende av det fysiska materialet. Ett typiskt västerländskt sätt att se på den materiella kulturen är att dela upp den efter 'funk-

tion'. Detta drogs till sin spets av den processuella arkeologin där bl.a Binford (1962) delade upp den efter funktionerna *technomic*, *sociotechnic* och *ideotechnic* (sid. 23). Utifrån dessa definitioner finns det i det mesolitiska materialet mycket lite som inte visar på "technomic art", dvs. "...those artifacts having primary functional context in coping directly with the physical environment." (ibid.). 'Motsvarigheter' till exempelvis megalitgravar, fortifikationer, hållmålningar lyser nästan helt med sin frånvaro. Detta är enligt min bedömning en avgörande skillnad mellan den mesolitiska och den paleolitiska forskningen där den senare mycket tack vare exempelvis sina grottmålningar lockat forskare till frågor av social, politisk och ideologisk natur. Naturligtvis är den materiella kulturen en långt mer komplex, främst symbolisk, sfär än vad den processuella arkeologin vill ha den till (se ex. Shanks & Tilley 1987: 79-116).

Litteraturförteckning

- Adrianson, J. 1985. *Bortom arv och miljö. Kritik av den sociala determinismen*. Akademi-litteratur. Stockholm.
- Ambjörnsson, R. 1992. Kulturmöten. *Vest - Tid skrift för vetenskapsstudier* Nr 2. red. Brante, T, mfl. Göteborgs Universitet.
- Bender, B. & Morris, B. 1988. Twenty years of history, evolution and social change in gatherer-hunter studies. *Hunters and Gatherers 1*. red. Ingold, T., Riches, D. & Woodburn, J. Berg. Oxford.
- Bettinger, R. L. 1987. Archaeological Approaches to Hunter-Gatherers. *Annual Review of Anthropology* 16.
- Bettinger, R. L. 1991. *Hunter-Gatherers. Archaeological and Evolutionary Theory*. Plenum Press. New York/London.
- Binford, L. 1962. Archaeology as Anthropology. *American Antiquity*, Vol. 28, No 2.
- Frykman, J. & Löfgren, O. 1979. *Den kultiverade människan*. Gleerups. Malmö.
- Grön, A. 1987. Fransk filosofi under 1900-talet. Ur: *Vår tids filosofi. Filosoferna. De filosofiska strömningarna*. red. Lübcke, P. Forum. Stockholm.
- Horigan, S. 1988. *Nature and Culture in Western Discourses*. Routledge. London/New York.
- Liedman, S-E. 1978. Humanistiska forsknings traditioner i Sverige. Kritiska och historiska perspektiv. Ur: *Humaniora på undantag? Humanistiska forskningstraditioner i Sverige*. En antologi av Tomas For ser. Kontrakurs. Bokförlaget Pan/Norstedts. Stockholm.
- MacCormack, C. P. 1986 (1980). Nature, culture and gender: a critique. ur *Nature, culture and gender*. Ed. MacCormack, C. P. & Strathern, M. Cambridge University Press. Cambridge.
- McLeish, K. 1993. *Key Ideas in Human Thought*. Bloomsbury. London.
- Merchant, C. 1994. *Naturens död. Kvinnan, ekologin och den vetenskapliga revolutionen*. Brutus Östlings Bokförlag. Symposium Stockholm.
- Molander, B. 1992. *Vetenskapsfilosofi. En bok om vetenskapen och den vetenskapande människan*. Thales. Stockholm.
- Ortner, S. H. 1974. Is Female to Male as Nature Is to Culture? Ur: *Woman, Culture & Society*. Ed. Rosaldo, M. Z. & Lamphere, L. Strandford University Press. Stanford, California.
- Ovesen, J. 1975. Britisk strukturalisme. ur *Den ny antropologi*. Borgen/Basis.

Shanks, M. & Tilley, C. 1987. *Social Theory and Archaeology*. Polity Press. Cambridge.

Tilley, C. 1989. Archaeology as socio-political action in the present. Ur: *Critical traditions in contemporary archaeology. Essays in the philosophy, history and socio-politics of archaeology*. Ed. Pinsky, V., Wylie, A. Cam

bridge University Press. Cambridge.

von Wright, G. H. 1990 (1978). *Humanismen som livshållning*. Raben & Sjögren Bokförlag. Stockholm.

FÅRDRUPYXOR OCH PLASTHÖLJESPENNOR

- en kommentar till Mats P Malmers försök att fastställa regionala viktsystem under nordisk bronsålder.

Anders Gustafsson

Inledning, avsikter

Enligt egen utsago kom Mats P Malmer redan under tidigt 1970-tal att intressera sig för möjligheten av att det under nordisk bronsålder existerade någon form av gemensamma regionala viktsystem (1989:19). Efter en viss tidsfördröjning kom detta intresse att så småningom avsätta sig i två artiklar (Malmer 1989, 1993) som argumenterar för förekomsten av sådana viktsystem. Som en central grund för dessa slutsatser framhåller Malmer bl a att vissa föremålskategorier under nordisk bronsålder har viktförhållanden som tycks peka mot existensen av sådana system.

Jag tänker här på ett flertal punkter argumentera mot länkar i den indiciekedja som leder till dessa slutsatser. Min argumentation kommer att hålla sig på en konkret nivå och primärt bygga på de premisser Malmer själv använder i sin sin artikel *Fårdrup-yxornas metrologi och korologi - ett preliminärt meddelande* (1989). Jag gör också ett försök att illustrera svårigheten med Malmers resonemang genom att aktualisera en helt annan materialkategori - nämligen pennor med plasthöljen.

Malmers argumentation i korthet

Malmers argumentation byggs primärt upp i hans första artikel (1989), där han tar sig an en intressant materialkategori från

äldre bronsålder: de sk Fårdrupyxorna. Malmer utgår från 118 kända exemplar och hans omedelbara utgångspunkt är att de är ett uttryck för något centralt i kulturens väsen. Han lanserar i detta sammanhang begreppet *suverän typ* eller *form*. Detta är en:

”... föremålsform som under hela sin produktionstid är ensam i sin funktion, och alltså inte har några samtidiga konkurrenter.” (ibid:19)

För att ytterligare understryka föremålsformens unika karaktär framhåller han att de endast tycks påträffas i form av depåfynd. Här är argumentationen dock något svajig: Malmer anför 6 ”klara” depåfynd, men hävdar att också alla de ensamfunna Fårdrupyxorna är att betrakta som depåfynd pga ”mosspatinering” och diverse fyndupplysningar som det inte redogörs för (Ibid:19).

Ett annat centralt argument mot en mer fysisk-praktisk användning av yxorna är deras vikt. Malmer menar att det stora flertalet av Fårdrupyxorna har en vikt som överstiger det praktiskt användbara, i det här fallet ca 1kg. Huvuddelen av Fårdrupyxorna väger 1-1,7 kg enligt det av Malmer konstruerade diagrammet (ibid:24).

En central plats i artikeln upptas - ganska naturligt - av det fynd som fått ge en hel föremålskategori dess namn: Fårdrupfyndets

klubbhuvud och två yxor (en ”stor” och en ”liten”). Klubbhuvudet väger 3242 gram, den stora yxan 3170 gram och den lilla yxan 1547 gram. Vad som här fångar Malmers uppmärksamhet är att klubbhuvudet och den stora yxan ”i det närmaste” har samma vikt samtidigt som den lilla yxan väger ”nära nog exakt hälften” av den stora yxan (ibid:22). Detta skulle då indikera att de tre föremålen tillverkats efter ett enhetligt viktsystem. För att ytterligare staga upp denna hypotes anför Malmer även det faktum att de flesta yxorna är gjutna i öppen form, vilket han menar tyder på att vikten har varit mer central än formen. Rätt vikt i det här fallet har då inte varit knuten till yxans funktion eftersom den vida överstiger den praktiskt optimala, dessutom blir metallåtgången orimligt stor. Nej, att man eftersträvar att ge yxorna vissa bestämda vikter måste då vara knutet till en uppfattning om metallens värde (ibid:22).

Malmer knyter sedan samman olika fynd geografiskt via ornamentiken och tycker sig också se viktmässiga samband. Något förvirrande är att argumentationen ganska snabbt avlägsnar sig från de 118 yxorna - som presenteras i form av en sammanfattande tabell med medel- och totalvikter för olika områden, där man bl a bibringas den intressanta uppgiften att samtliga Fårdrupyxor tillsammans väger 167,8 kg - och övergår till en argumentation som bygger på endast fyra exempel. Dessa jämförs med de tre i Fårdrupfyndet ingående föremålen och leder till slutsatsen att det inom området Schlesvig-Holstein-Själland har funnits ett gemensamt viktsystem med en minsta gemensamma nämnare på 500-525 gram. De studerade föremålen kan då uttryckas i vikter som är 2,3,4 eller 6

gångar av denna viktsenhet (ibid:25, tab 5). Det är dessvärre omöjligt, med ledning av Malmers text, skapa sig en uppfattning hur de övriga yxorna stämmer in i de tänkta viktsystemen. Denna centrala del av diskussionen vilar sålunda på ett mycket magert material.

I slutet av artikeln framhåller Malmer att det sannolikt funnits flera parallella viktsystem inom de områden där det påträffats Fårdrupyxor. Han menar också att dessa viktsystem troligen förändrats över tid (Ibid: 27). Genom att aktivera dessa två parametrar - korologiska och kronologiska - ges sålunda möjligheter att förklara (bort) alla yxor som inte stämmer med det av Malmer lanserade viktsystemet.

En sammanfattning av Malmers argumentationsteknik skulle alltså se ut på följande sätt: 1) Fårdrupyxorna har inte använts ”praktiskt” eftersom de a) bara påträffas som depåfynd, b) är för tunga. 2) De har gjutits i öppen form - vikten har varit central. 3) Det finns viktsamband mellan artefakterna ingående i Fårdrupfyndet och ett fåtal andra fynd. 4) I de fall det inte finns konstaterbara viktsamband med andra yxor beror detta på att det kan ha funnits andra lokala viktsystem alternativt att viktsystemen varit under utveckling.

I en artikel från 1993 aktiverar Malmer ytterligare 3 föremålsgrupper; de sk gudinnorna med halsringarna (9 st) samt två olika typer av guldarmband - edsringar (10 st) och ringar med upprullade ändar (8st). Malmer tycker sig också här, med samma typ av argumentation som i fallet med Fårdrupyxorna, spåra viktsystem Jag lämnar emellertid denna artikel utan kommentar eftersom den primärt är en slags fortsättning av den tidigare artikeln.

Några generella invändningar

Jag tänker här röra mig inom en mycket begränsad argumentationsram och endast kort beröra kärnpunkterna i Malmers resonemang, nämligen Fårdrupsyxornas funktion och vikt.

Ett centralt argument - se ovan - som Malmer använder för att underbygga tesen om Fårdrupsyxornas unika karaktär är att de knappast har använts som arbetsyxor. Trots detta påstående framstår det tydligt att ett flertal av dessa yxor i de av Malmer själv publicerade bilderna har klart asymmetriska eggformer (se fig 3, 6, 10, 11, 12 i Malmer 1989:22-27), något som brukar tyda på slitage vid användning eftersom slitaget alltid är störst vid den punkt som befinner sig längst bort från den som hugger. Detta fenomen är känt sedan länge vad det gäller flintyxor (Becker 1945:156, Lindman 1985:116-119). Lasse Bengtsson, Vitlycke hållristningsmuseum, har vid olika träarbeten på museet i experimenellt syfte använt sig av en sk avsatsyxa av brons och han kan bekräfta att denna typ av slitage också förekommer hos bronsyxor (pers. komm). Malmer konstaterar själv att några av dem (fig 10, 11 och 12) har sneda egggar men kommenterar inte detta i förslitningssammanhang (ibid:26). På grundval av detta är det konstigt att Malmer då kan hävda att alla Fårdrupsyxor, även de solitära fynden, är just depåfynd.

Att sedan själva Fårdrupfyndet däremot synes vara helt opåverkat av slitage, motsäger inte ovanstående argumentation. Att det inom en fysisk materialkategori finns exponenter både för kultiskt och praktiskt bruk är ju inget ovanligt - ett känt exempel är de tidigneolitiska tunnackiga yxor.

Så till vikten på Fårdrupsyxorna. Malmer framhåller att en modern vedyxa väger under 1 kg med skaft och allt. Detta är ett påstående som troligen stämmer. Malmer kontrasterar emellertid denna vikt mot en extrem yxa i fyndkategorin Fårdrupsyxor - den överlägset största, med en vikt på 3170 gram - medan den vanligaste vikten i realiteten klumpar sig i intervallet 1-1,7 kg (Malmer 1989:22-24). Är då detta viktintervall helt orimligt om man förutsätter att yxor varit använda för att hugga med? Den frågan går naturligtvis att upplösa i en sedvanlig diskussion kring vad som "är" tungt, vad som "upplevs" som tungt, men jag tänker här, som utlovats, hålla mig på en mer praktisk nivå: Vid ett samtal med Lars Enander som arbetar på Gränsfors bruk, en känd yxproducent, den 2 nov 1995 fick jag följande upplysningar: Deras yxsortiment spänner viktligt från 0,7-3,1 kg, deras skogs- och vedyxor väger i intervallet 0,7-1,2 kg, klyvvyxor 2,2 kg och släggyxor 3,1 kg. Han kunde också upplysa mig om att äldre skogsyxor ofta vägde 1,2-1,7 kg och skrädyxor eller bilyxor vägde mellan 1,5-2,5 kg. Utan att närmare gå in i en diskussion hur, mer exakt, Fårdrupsyxorna använts kan jag med detta konstatera att Fårdrupsyxornas vikt - möjligen med undantaget för den största - inte i sig har utgjort något hinder för praktisk användning.

Min självklara tolkning är, på grundal av ovanstående argumentation, att flertalet av Fårdrupsyxorna på olika sätt använts just som arbetsyxor.

En annan fråga är naturligtvis vad som är "nästan samma vikt"? Hur stora differenser kan man acceptera i ett viktsystem? Malmer kan själv tex konstatera att om man utgår från Fårdrupfyndets lilla yxa

(1547 gram) och stipulerar att samma fynds klubbhuvud (3234 gram) skall utgöra en dubbel viktenhet så hamnar man på en procentuell avvikelse på 9 % från ett idealvärde (Malmer 1989:25, tab 5). De övriga exemplen ligger dock mellan 0-6% avvikelse från tänkta idealvärden. Totalt sett accepteras en genomsnittlig avvikelse på 3%. I mitt exempel nedan ber jag emellertid att få återknyta till de 9% som Malmer har som maximal avvikelse från idealmodellen.

Ett fiktivt motexempel

Jag vill här illustrera svagheten i kärnan av Malmers resonemang kring viktsystem genom att anföra ett fiktivt, men inte i sak manipulerat, arkeologiskt exempel. Premisserna för min argumentation hämtas från Malmers artikel.

Rent geografiskt utgörs det studerade området av mitt arbetsrum på sydvästra Orust, i närheten av Nösund, och kronologiskt talar vi om en tidsrymd som omfattar fredagen den 27 oktober 1995, ca kl 12.30 - 15.00. Det studerade området kännetecknas av ett för en akademiker klädsamt antal böcker, ett skrivbord, en dator, en mängd kopierade artiklar deponerade på olika ställen i rummet. Rummet är ca 25 kvm stort men det är inte full ståhöjd överallt eftersom taket sluttar. Golvet är av trä målat i en marinblå färg. Taket vitt. Tidsperioden karaktäriseras av regn som smattrar mot taket, barnskrik och surret av datorns fläkt till hårddisken.

Finns det då i denna geografiska och tidsmässiga enhet möjligheten att definiera en suverän typ? Böcker finns det alltför gott om. Skrivbordet, ett styck, är alltför sällsynt. Nix. Däremot finns det en annan

fyndkategori värd att uppmärksammas i detta sammanhang. Jag talar här om pennorna. Utgrävningar och annan verksamhet i rummet - min 3-åriga dotters ambitioner att rita en midsommarmajstång - har resulterat i att vi i skrivande stund har en fyndkategori som omfattar totalt 19 st pennor. Dessa pennor är helt eller delvis gjorda av metall, trä eller plast. Eftersom det är av vikt (sic!) att fyndkategorin är av samma material har jag här utgått från en undersökning av de pennor som helt, eller huvudsakligen har ett hölje av plast. Man skulle här kunna invända att Malmer inte gör ett urval på detta sätt i sin materialkategori. Jag vill dock påpeka för läsaren att det beror på vad man menar med materialkategori: Från en materialkategori kallad yxor har Malmer sålunda uteslutit alla de olika typer av bergartsyxor som användes vid övergången mellan sten- och bronsålder. På samma sätt utesluter jag trä- och metallpennor.

De pennor jag i min undersökning utgår från - 13 till antalet - benämnes i fortsättningen för plasthöljespennor. I sin inbördes likhet tycks de utgöra ett unikt inslag i denna tids/rumsenhet - det finns ingen annan föremålskategori i rummet av samma material och funktion - som kan konkurrera. Pennornas utseende är inte helt likartat men de delar tillräckligt många karaktäristiska drag för att trots detta uppfattas som en homogen typ. Den representativa sammansättningen av dessa fynd torde, med förbehållet att framtida forskning kan generera ytterligare fynd, vara utom all diskussion.

Det fynd som omedelbart utmärker sig både i form och vikt utgörs av en blå, ganska knubbig penna med texten Stabilo

Boss, varför detta fynd i fortsättningen benämns stabilofyndet. Formen är så iögonfallande annorlunda att det måste vara uppenbart att detta fynd har en funktion utöver det vanliga. Vikten, hela 15 gram, avviker också klart från huvuddelen av det övriga fyndmaterialet. Det är därför naturligt att utgå från detta fynd i försöken att rekonstruera ett viktsystem.

Nedan följer ett diagram som visar pennornas vikt- och längdrelationer.

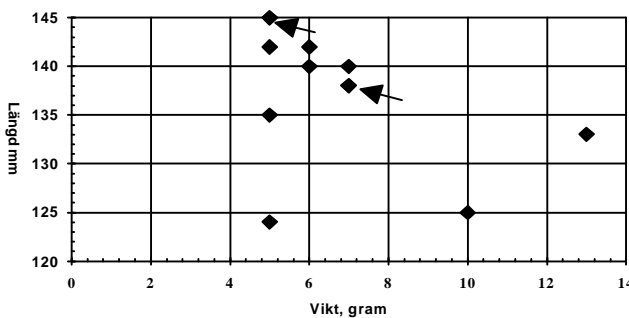

Fig 1. Plasthöljespennornas längd och vikt. Stabilofyndet faller utanför diagrammet. Pilarna markerar två fynd med samma vikt och längd.

Tabellen på nästa sida är uppbyggd på samma sätt som Malmers (1989:25, tab 5) med det undantaget att jag har lagt till en kolumn som anger hur mycket det tänkta viktsystemet avviker från ett idealvärde. Stabilofyndet, nr 13, utgör den grundläggande basen i viktsystemet.

Av tabellen framgår det tämligen tydligt att här föreligger ett viktsystem med en minsta gemensamma nämnare om ca 2,5 gram och att de studerade pennornas vikter därmed är 2, 3, 4 och 6 gånger av denna viktenhet.

Tre av de ovanstående redovisade fynden, nr 7, 8 och 1, har en procentuell avvi-

kelse som överstiger 9% (Malmers maximala felprocent). Vad det gäller nr 7 och 8 kan denna avvikelse förklaras bort: de är nämligen skadade. På nr 7 fattas det lilla suddgummit i toppen samt den lilla plasthatt som suttit över detta. På nr 8 saknas den plasthållare som gör att man elegant kan hänga pennan i bröstfickan. Vid en vägning av dessa delar på andra pennor av samma typ kunde jag uppskatta vikt-förlusten till ca 1 gram per penna. Deras ursprungliga vikt har således varit ca 7 gram och avvikelsen från idealvärdet sålunda endast 3,4%.

I realiteten är det alltså egentligen bara ett fynd, nr 1, den blå bläckpennan, som enligt de utgångspunkter som skisserats tidigare - faller utanför ramen för ett homogent viktsystem. Detta skulle emellertid kunna förklaras bort ganska bekvämt med hänvisning till att dess vikt möjligen är uttryck för ett hittills okänt viktsystem eller att pennan kronologiskt är äldre än de övriga och att viktsystemet då inte tillämpades fullt så strikt som senare (Jfr Malmer 1989:27).

En genomsnittlig avvikelse från idealvärdet, om man räknar även med de skadade pennorna, hamnar på 3,6%. Något sämre än Malmers 3 % alltså. Räknar jag emellertid upp de skadade pennornas vikt - som redogjorts för ovan - hamnar den genomsnittliga avvikelsen på 2,5%. Inte så pjåkigt. Tar jag dessutom bort den blå bläckpennan - som ju uppenbarligen hör till ett annat viktsystem, Malmer räknar ju själv inte med de yxor som avviker helt - hamnar jag på en imponerande liten felmarginal på endast 1,5%!

Fyndnr. Fynd.	Vikt	%	Enhet	Avvikelse i % från idealvärde
<i>Nr 13, Stabilofyndet</i>	15g	100%	Viktenhet	0%
Nr 1, Blå bläckpenna	13g	86,6%	Viktenhet(?)	13,4%
Nr 2, Skär markörp.	10g	66,6%	Två tredjedelar	0%
Nr 3, Blå bläckpenna	7g	46,6%	En halv	3,4%
Nr 4, Svart tusch	7g	46,6%	En halv	3,4%
Nr 5, Blåvit bläckp.	5g	33,3%	En tredjedel	0%
Nr 6, Svart blyerts	7g	46,6%	En halv	3,4%
Nr 7, Grön blyerts*	6g	40%	En halv*	10% *
Nr 8, Svart blyerts*	6g	40%	En halv*	10% *
Nr 9, Gul bläckpenna	5g	33,3%	En tredjedel	0%
Nr 10, Vit blyerts	5g	33,3%	En tredjedel	0%
Nr 11, Genomskinlig bläckpenna	5g	33,3%	En tredjedel	0%
Nr 12, Lila blyerts	5g	33,3%	En tredjedel	0%

*Tab 1. Ett möjligt viktsystem för plasthöljepennor. De med * märkta pennorna är skadade. Stabilofyndet kursiverat.*

Slutsatser

Kännetecknande för hela Mats P Malmers arkeologiska verksamhet är hans fascination för det som uttrycks exakt. (Den uppmärksamme läsaren torde här notera att jag undviker att skriva .. av det som kan uttryckas exakt, eftersom det skulle antyda

att bara vissa kategorier av verkligheten kan uttryckas exakt. I själva verket kan ju allt uttryckas exakt bara det föreligger konsensus kring vad verklighet är och vad exakt-het är: Det är alltså fullt möjligt att mäta Guds existens eller att fysiskt väga själar bara man är överens om mål och medel.

Objektivitet är ju produkten av förhandling-saker och inte av en allstädes närvarande världsande). När Malmer i Jungneolitische studien 1962 konstaterar att det svensknorska stridsyxekulturområdet till det finska dito "exporterat" 0,7% (17 yxor!) av sin totala stridsyxeproduktion är detta ett exempel på just denna fascination (Malmer 1962:756f). Denna patos har understundom utgjort ett välgörande korrektur för empiriskt inriktade, men begreppsligt slappa arkeologer (se tex Malmer 1963). Det står emellertid också ganska klart att sifferexercisen ibland - som i detta fall - leder till en slags talmystik där sunt förnuft (ja, jag vet att uttrycket är belastat - men ändå) och källkritik hamnar i skuggan av det exakt uttryckta. Siffrorna får ett eget liv. Malmer tycks därför bortse från det uppenbara att en föremålsform med - sannolikt - samma funktion, samma material och ungefärligen samma form genererar ungefärligen samma vikter.

Jag har här försökt visa att det i själva verket går att extrahera information, fakta för den som så vill, ur en föremålskategori som inte - såvitt jag vet iallafall - har någonting med ett underliggande viktsystem att skaffa: Jag kunde sålunda konstatera att de i mitt exempel utvalda pennorna ganska snällt grupperade sig kring ett viktsystem som uppenbarligen byggde på en enhet om ca 2,5 gram. En pennas avvikande vikt förklaras bort genom aktiverandet av en ad hoc hypotes. Min argumentation skall dock inte uppfattas som om jag avvisar möjligheten av ett viktsystem under bronsålder - endast Malmers väg till denna slutsats.

Det stora antalet parametrar och användningen av dessa i Malmers argumen-

tation påminner mig misstänkt mycket om den typ av argument man kan finna i arkeoastronomins mer dubiösa utkanter: Alltid finns det väl någon sten i någon fornlämning som någon gång pekat mot någon stjärna... eller iallafall "nästan".

Litteratur

- BECKER, C J. 1945: New Finds of Hafted Neolithic Celts. *Acta Archaeologica*, Vol XVI, sid 155-175.
- LINDMAN, G. 1985: Förhistoriska aggressionsstrukturer i det västsvenska landskapet. GOTARC Series B. Gothenburg Archaeological Theses No 2. Göteborg.
- MALMER, MATS P. 1963: Metodproblem inom järnålderns konsthistoria. *Acta Archaeologica Lundensia. Series in 8°. N° 3.* CWK Gleerups förlag. Lund
- MALMER, MATS P. 1989: 'Fårdrup-yxornas metrologi och korologi - ett preliminärt meddelande'. I: J Poulsen (red): Regionale forhold i Nordisk Bronzealder. 5. Nordiske Symposium for Bronzealderforskning på Sanbjerg Slot 1987. *Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXIV*, sid 19-28. Aarhus Universitetsforlag. Århus.
- MALMER, MATS P. 1993: 'Bronsåldershandelns struktur och sociala funktion'. I: L Forsberg & T B Larsson (red): Ekonomi och näringsformer i nordisk bronsålder. Rapport från det 6:e nordiska bronsålderssymposiet, Nämforsen 1990. *Studia Archaeologica Universitatis Umensis* 3, sid 117-125. Arkeologiska Institutionen, Umeå Universitet. Umeå.

Mellan kaos och ordning i genderforskning och feministisk teori

Åsa Gillberg

Inledning

Denna artikel är en förkortning och omarbetning av en tentamen som lades fram i januari 1993 inom ramen för forskarutbildningen. Referenserna är därför inte helt aktuella. Genderforskningen utvecklas mycket snabbt och är därför ett av de mest intressanta områdena inom dagens arkeologi. Den litteratur som finns att tillgå inom ämnet växer stadigt och härrör från en mängd ämnesområden. Ämnen så skilda som antropologi, litteraturvetenskap, vetenskapshistoria, konsthistoria, filosofi och psykologi har något att tillföra en arkeologisk genderforskning. Rubriken kan sägas diskutera två olika nivåer; det är både en fråga om innehållet i den aktuella forskningen och om samstämmighet kring resultat och målsättningar. Den enda egentligen enande faktorn inom forskningsgrenen ligger i det valda studieobjektet och problematiken däromkring, nämligen hur gendersubjektet konstrueras. De som sysslar med frågan kommer från olika teoretiska perspektiv och studiernas mål och de metoder man använder för att ta sig dit skiljer sig åtskilligt.

Artikeln är uppbyggd kring tre grupperingar inom genderforskningen. De flesta av författarna är medvetna om dessa och trots att det finns en tidsmässig aspekt har jag valt att låta den träda i bakgrunden

(Wylie 1992b, Gilchrist 1991). Jag kommer här att behandla:

- * genderrelationer i forntiden
- * genderrelationer i nutiden
- * feministisk teori som en ny epistemologi

Dessa tre grupperingar innehåller i sin tur flera åsikter. Främst kommer processuella och post-processuella ståndpunkter att diskuteras, men även marxistiska idéer berörs. Det finns vidare olika betydelser av de grundläggande begreppen som på engelska kallas sex och gender. I fortsättningen benämns de kön och gender. Det finns en diskussion om hur det engelska ordet "gender" ska översättas. Genus har föreslagits som ett svenskt alternativ, men jag anser att det för tankarna till språkvetenskap. Gender är internationellt gångbart så gender får det bli (Widerberg 1992).

Jag är medveten om att genderforskningen inte enbart handlar om kvinnors gender, men jag har valt att kombinera gender med feminism i den här artikeln eftersom det är en aspekt man måste komma till rätta med innan man tar itu med en vidgning av ämnet. Därför kommer mäns genderstrategier att beröras mycket lite. Större delen av den arkeologiska och

antropologiska litteraturen har också kommit att koncentreras på kvinnors gender.

Under en lång tid fann jag det i stort sett omöjligt att skriva ner mina åsikter om vad genderforskning är för någonting. Min förståelse av ämnet var inte, och är inte, linjärt uppbyggd och jag finner det svårt att ge uttryck för mina tankar och åsikter i text. Text är ett synnerligen linjärt fenomen, allting har en början och ett slut och det ligger en inbyggd kronologisk aspekt som inte är lätt att finna och heller inte särskilt intressant i sammanhanget. Dessutom är ämnet mycket engagerande. Det är svårt att betrakta det på avstånd, eftersom ens personliga tillvaro hela tiden gör sig påmind. Jag försökte till en början distansera mig på olika sätt men egentligen vet jag inte varför jag skulle göra det. Det finns ett tydligt samhällspolitiskt inslag i frågor som dessa, och anledningen till att ämnet tagits upp inom arkeologin är bland annat att kvinnor börjat ifrågasätta sitt arbete och sin situation i dagens samhälle. Självklart är det engagerande. Dessutom ligger en stor del av ämnets betydelse i att det ska förändra synen på genderkonstruktion, både i dåtid och nutid. Genom att studera fenomenet förändras min syn på mig själv, men även jag som person utvecklas. Ibland undrar jag om vare sig studieobjektet eller de som ägnar sig åt det står still tillräckligt länge för att man ska kunna få bilden klar för sig - om det nu är det man vill ha.

Begreppen kön och gender

På samma sätt som natur och kultur enligt vissa synsätt är varandras motsatser skulle då kön och gender också vara det, så

att natur/kön samt kultur/gender. Ett synsätt som mer tar hänsyn till begreppens sociala sammanhang skulle då säga att kultur inte är natur, men natur är helt och fullt ett kulturellt begrepp (MacCormack 1980). Än så länge tycks mycket av genderforskningen sitta fast i att gender måste uppdelas i manligt-kvinnligt. Detta blir ofta särskilt tydligt inom den arkeologiska litteraturen där vi inte alls har någon vana att betrakta gender.

Det biologiska könet

En viktig del av genderforskningen har bestått av diskussionen om vad som egentligen är en kvinna och en man. Hur ska de båda kategorierna definieras och varför? De flesta betraktar kvinnor och män som två biologiskt givna kategorier med medfödda, biologiska skillnader. Denna tudelning av mänskligheten kan lika gärna vara en social konstruktion som faktiskt inte ens kan "bevisas" medicinskt. På så sätt kan män och kvinnor bli de extrema ytterligheterna på en glidande skala, där alla mellanlägen biologiskt existerar (Nordbladh & Yates 1990:224). Det finns heller inga biologiska skäl att betrakta mäns biologiska utveckling som den norm, som kvinnor avviker ifrån. Nordbladh & Yates hävdar vidare att kön inte kan skiljas från gender ens biologiskt. Småbarn har inte utvecklat något klart biologiskt kön och när bilden av självet uppstår (på Freuds och Lacans vis) är det biologiska könet pojke/flicka rent språkligt knutet till det sociala könet (gender). Om man försöker rada upp vad orden pojke/flicka har för innehåll (eller snarare associationer) ser man att det rent biologiska är uppblandat

med det sociala. Alltså kan man inte diskutera kön separat från gender, vi har inte ett kön som sedan färgas av ett gender (ibid:233). Å andra sidan behöver den freudianska modellen ständigt revideras om den ska bli gynocentrisk (Showalter 1991:245), vilket kan ha betydelse i diskussionen. Lacan har byggt sina teorier på Freuds forskning, men han har snarare utvidgat begrepp som penisavund, oidipalfas och kastrationskomplex till att bli totala metaforer för den kvinnliga litterära och lingvistiska eftersattheten (ibid). Möjligen är det ett resultat av en androcentrisk vetenskapssyn att det ständigt är Freud som citeras och används i dessa sammanhang. Han var man och levde i ett patriarkaliskt samhälle, och det finns kvinnor som omarbetat hans teser och moderniserat dem till vårt "jämlika" samhälle. Psykoanalysen har spelat en stor roll inom feminismen eftersom den tillhandahöll den teoretiska ram som gjorde det möjligt att diskutera biologins sociala betydelse (Gatens 1991). Det ligger långt utanför artikelns ramar att utforska, men jag undrar vad som skulle bli resultatet om Kleins teorier om könsspecifik personlighetsutveckling fick ersätta Lacans inom genderforskningen? Kan man inte hålla med Klein finns fler att välja på; Anna Freud, Helene Deutsch eller Karen Horney, för att nämna några (se t. ex. Sayers 1992). Det är inte på grund av att det inte finns begåvade kvinnor inom psykoanalysen som deras teorier inte används.

En aspekt av den biologiska uppdelningen hävdar att kvinnor är intellektuellt annorlunda än män av biologiska skäl, och att vi därför kan tillföra forskningen något

som männen inte kan. Kvinnor sägs då ha större förmåga till medkänsla och inlevelse eller vara mer intuitiva. För egen del anser jag i och för sig att kvinnor har andra saker än män att tillföra forskningen, men att dessa andra saker har sin grund i skilda livserfarenheter snarare än biologiska skillnader. Det är dessa skilda erfarenheter som gör att kvinnor uttrycker sig annorlunda än män, både i tal och skrift. Annars har sådana lingvistiska skillnader också hävdats på biologisk grund. Den franska feministen Héléne Cixous tillhör dem som anser att kvinnors specifika språk har sitt ursprung i erfarenheten av att ha en kvinnlig kropp (Bagnal 1991). Ska man strikt följa Lacans teorier blir dock sådana påståenden omöjliga. Den "naturliga" kvinnligheten finns enligt honom endast innan språktilläggnelsen sker. Men "...since *the body is presocial and prelinguistic, what could it say?*" (Flax 1987:632). Att den franska feminismen så tydligt poängterar den kvinnliga kroppen kan möjligen bero på dess politiska laddning. I Frankrike är feminister ur olika läger engagerade i en debatt om abortlagstiftningen. Självklart ligger det då i kvinnors intresse att framställa sina kroppar som något som männen inte kan förstå och följaktligen inte lagstifta kring.

Om man godtar att den intellektuella skillnaden har biologisk grund blir man också tvungen att godta andra skillnader av samma orsak. Som ett drastiskt exempel kan sägas att det har hävdats att kvinnor har färre skrivblockeringar än män av biologiska skäl. Freud har hävdat att skrivandet är förbundet med urinerandet, som skulle vara fysiologiskt enklare för kvinnor

eftersom de har större urinblåsa. Större urinblåsa=färre skrivblockeringar? (Showalter 1991:245 efter Theodor Reik).

Gender

Under 1960- och 70-talen användes ofta begreppet könsroller för att tala om de sociala funktioner som människor fyllde i samhället. För det mesta avsågs den könsbetingade arbetsfördelningen och de normer som föreskrev hur könen skulle bete sig. Begreppet hade två dimensioner som inte alltid klargjordes. Förutom arbetsfördelningen handlade det också om någon sorts psykologiska skillnader, där det hävdades att kvinnor skulle vara veka, känsliga, viljesvaga och irrationella medan män skulle vara starka, kalkylerande, rationella och framåtsträvande. Det gjordes empiriska studier om vad som uppfattades som typiskt manligt och kvinnligt i olika kulturer runt om i världen. Resultaten användes för att bevisa att det som är också med nödvändighet måste vara. Fenomenet kallas numera "det naturalistiska misstaget", d.v.s. när man blandar ihop det som är med det som bör vara (Berminge 1993:15).

Ofta handlar genderforskningen fortfarande om könsroller, det är bara etiketten som är utbytt. Gender är ett mer nyanserat begrepp. "*Med införandet av begreppet socialt kön (gender) ville man betona att de könsbestämda beteendena inte bara var roller som spelades, utan djupt och fast internaliserade normer som av individerna upplevdes som naturliga och biologiskt betingade eller som genuina delar av deras personlighet.....Det nya begreppet avspeglade således en föreställning om att miljön inte bara påverkar oss utan påver-*

kar oss så djupt att vi inte har möjligheter att skilja mellan vad i vår personlighet som är miljöbetingat och vad som är medfött men att denna oförmåga inte är detsamma som att allt vi upplever som medfött måste vara det." (ibid). Ännu är inte det begreppsutvecklande arbetet färdigt. Man kan låta andra aspekter än det biologiska få inta den viktigaste analytiska positionen inom genderbegreppet, för att på det viset kunna diskutera olika gruppers genderkonstruktioner - det måste inte alltid handla om män kontra kvinnor. Jag tycker det är viktigt att poängtera detta, även om det inte är artikelns huvudtema. Genderforskningen är för mig inte en del av den feministiska rörelsen, utan tvärtom. Feminism är en del av genderforskningen, men absolut inte den enda!

Sørensen har försökt reda ut skillnaderna mellan kön och gender ur ett arkeologiskt perspektiv. Hon är fullt på det klara med att gender inte enbart handlar om kvinnor och män utan om hur vi konstruerar vår tillvaro och lever tillsammans. Gender inte bara formar samhället, det är en betydelsefull faktor i den sociala reproduktionen. Ett sätt att närma sig problemet med uppdelning kön/gender blir då att försöka analysera hur dessa konstruktioner uppstår i olika sammanhang. Könsuppdelningen verkar vara mer enhetlig än genderstrukturerna i de flesta kulturer. Varför det? (Sørensen 1992:35). Ett av arkeologins bidrag till debatten blir att studera i vilken utsträckning gender är betydelsefullt i varierande situationer. Sker det alltid på samma sätt, på samma nivå? "*The aim is not 'origins stories'.....but to trace and analyse some of the diverse social and*

cultural expressions of gender arrangements." (ibid. 1992:34). Genderforskningen inom arkeologin är intimt förknippad snarare med kön och könsroller än med gender, kanske beroende på det arkeologiska materialets sammansättning. Om man istället utgår från just det arkeologiska materialet för att studera genderkonstruktioner kanske det kan bli arkeologins viktigaste bidrag till debatten (ibid. 1992:34).

Genderrelationer i forntiden

När arkeologin först närmade sig genderfrågor ansåg bl. a. Conkey & Spector (1984) att det, åtminstone till en början, var en metodologisk fråga även om de redan då insåg behovet av att utveckla nya teorier. Genom att fundera kring frågor som arbetsfördelning mellan könen hoppades man kunna skilja manliga och kvinnliga föremålskategorier, för att utifrån dessa skillnader kunna diskutera rumslig aktivitetssuppldelning mellan könen. Redan på det här stadiet uppmärksammades det faktum att arkeologin var långt ifrån genderneutral. Tvärtom, det fanns överallt inbyggda föreställningar om män och kvinnor, könsroller och arbetsfördelning. Det är skrämmande lätt att visa hur begreppen manligt och kvinnligt använts som metaforer för vetenskapsutövaren och dennes objekt. Ta t. ex. Feyerabends uttalande i samband med vetenskapshistoria: "*Such a development, far from being undesirable, changes science from a stern and demanding mistress into an attractive and yielding courtesan who tries to anticipate every wish of her lover. Of course, it is up to us to choose either a dragon or a pussy*

cat for our company. I do not think I need to explain my own preferences." (citerat i Harding, 1986:120). Jag undrar just hur det skulle uppfattas om en äldre kvinna talade om sin forskning som om det vore hennes unge älskare?

De tidiga kritiska analyserna ville komma åt vad de ansåg vara "bad science", d.v.s. de såg inget fel i vetenskapen som sådan utan antog att det var somliga av dess utövare som var mindre duktiga. För att åtgärda detta började det som Wylie kallar "*remedial research*" då kvinnans förhistoria såväl som mannens skulle undersökas och lyftas fram (1992b, s. 38f). Detta tillvägagångssätt har av Harding kallats feministisk empiri (Harding 1991:111).

Everything you can do, I can do better?

Ehrenberg får stå som en av föreläsarna för den grupp forskare som anser att vetenskapen i sig är sund, men att många av dess utövare har haft ett androcentriskt perspektiv. Att så lite sagts kring kvinnors liv beror inte på att de inte fanns eller att de inte "syns" i det arkeologiska materialet. Det är snarare en fråga om hur man betraktar lämningarna, alltså en fråga om att vara en mer eller mindre duktig arkeolog. Ehrenbergs recept blir därför att omvärdera det arkeologiska materialet för att visa på att det också fanns kvinnor i forntiden. Genom att identifiera föremål och aktiviteter som tillhörande den kvinnliga sfären menar hon sig kunna visa att det egentligen var kvinnor som stod för bl. a. den neolitiska revolutionen och "uppfinnandet" av keramik (Ehrenberg 1989). Ett liknande tillvägagångssätt finner man hos Watson & Kennedy, som egentligen

bara ifrågasätter huruvida kvinnor är aktiva eller passiva deltagare i neolitiseringsen (Watson & Kennedy 1991). Hela slutsatsen blir att det egentligen var kvinnor som förändrade världen, inte män. Vad arkeologin och mänskligheten tjänar på att byta ut det ena könet mot det andra i det här fallet är oklart. Det ligger ett visst värde i att höja kvinnors självmedvetande och att lyfta fram dem som aktiva deltagare i forntiden, men om man inte för diskussionen åtminstone ett par steg vidare är inte mycket vunnet utom en tävlan mellan könen om vem som gjorde vad först.

Den här typen av forskning faller på sitt eget grepp. Eftersom den fortfarande bedöms utifrån manliga ideal kan bara sådana aspekter som uppskattas som viktiga föras fram (Ehrenberg 1989) medan sådana aspekter som skiljer sig från det manliga idealet ignoreras (Wylie 1992b:39). Det är heller inte automatiskt positivt för den kvinnliga frigörelsen att lyfta fram forntidens och historiens kvinnor. Allt beror på i vilket syfte det görs (Arwill-Nordbladh 1991:13). Ändå fyller sådana studier en funktion. Det är först när man på allvar börjar nysta i någon av trådändarna i den härva som är "kvinnoforskning" som man ger sig själv möjligheter att ifrågasätta hela det androcentriska perspektivet, inte bara som männens fördomar om kvinnor utan också som det förhärskande vetenskapsidealet. Kritiken av det androcentriska perspektivet inom vetenskapen var också en tidig del av både genderforskning och feministisk teori (Harding 1986, Fox Keller 1987, Conkey & Spector 1984, Engelstad 1991 m. fl.). Dessa första steg behövde tas för att man skulle kunna inse att begreppen

inte uttryckte det man behövde säga om den forntida kvinnans situation och roll och en begreppsdiskussion tog vid. Förutom att man ifrågasatte vad begreppen egentligen innehåller blev frågorna också mer existentiella - vad är en kvinna och vad är en man, vad innebär det att vara kvinna? Som redovisats ovan är det en pågående diskussion där arkeologin kanske har en del att bidra med.

Gender och arkeologihistoria

Det är lite förvånande att så få författare berör den aspekt av genderforskningen som behandlar arkeologihistoria. Ett visst arbete har inletts för att uppvisa kvinnor i arkeologihistorien som kan fungera som förebilder och inspiration för kvinnliga arkeologer. Man har då valt att lyfta fram personligheter från 1800-talet eller framgångsrika akademiker från tidigt 1900-tal (Gilchrist 1991:499). Detta kan enligt min åsikt bara vara det allra första lilla myrsteget mot en arkeologihistoria av bestående värde. "A critical historiography of archaeology, in which the contributions of men and women are evaluated according to their social context, has yet to emerge." (ibid). Sørensen har funderat kring några punkter om vad som kan vara viktigt i en arkeologihistorieskrivning om kvinnor. Delvis tycker hon att ovan nämnda inställning behövs för att "set the record straight" (Sørensen 1993, opubl.), eftersom det ibland sägs att kvinnor inte funnits inom ämnet i någon högre grad tidigare. En sådan arkeologihistoria skulle kunna visa hur kvinnor förtryckts och marginaliserats. Däremot ställer sig Sørensen skeptisk till att kvinnor skulle vara

intellektuellt annorlunda än män (jag antar att hon menar på biologiska grunder) och därför kunna tillföra andra saker än män. Arkeologihistorier skulle i det fallet visa just vad kvinnor tillför och hur detta bemöts av disciplinen i stort. Ytterligare ett skäl skulle vara att utvärdera om kvinnor engagerat sig i speciella aspekter av ämnet, om detta intresse har förändrats över tid samt att analysera de faktorer som påverkar sådana val. Den mest intressanta synen på en arkeologihistorieskrivning om kvinnor menar Sørensen består i att en sådan kan visa hur ett samhälles genderideologi påverkar dess kunskapsproduktion. *"It should also be noted that the gender ideology, which at any one time influenced women's integration in intellectual work of course largely contained the same assumptions as those which were used in the interpretation of the past."* (ibid.). Förutom att man på detta vis får större kunskap om kunskapsproduktionens sociala aspekter får vi också fundera kring relationen mellan ämnet, dess villkor och individen (Arwill-Nordbladh 1991, Sørensen 1993). Mycket av det som sagts här gäller också för vilken kritisk arkeologihistoria som helst, oavsett var den tar sin utgångspunkt.

Genderrelationer i nutid

Nästan alla kvinnor är medvetna om att de blir diskriminerade i sitt yrkesliv i dagens samhälle, trots att Sverige har en lagstadgad genderideologi. Enligt lag är kvinnor och män lika mycket värda, men de faktiska genderrelationerna i vardagen är långt ifrån jämlika. Kvinnor vill fortfarande ha lika lön för lika arbete och samma möjligheter som männen till toppjobb i sam-

hället. I USA har Susan Faludis bok "Backlash", som behandlar det bakslag som följde på 60- och 70-talens kvinnorörelser, haft mycket stor genomslagskraft. Där ges mängder av konkreta exempel på att ojämlikheten fortfarande existerar, den har bara tagit sig andra former. Det är skrämmande hur ofta jag själv förutsätter att jag skall bli diskriminerad och sedan blir positivt överraskad (och nästan lite tacksam) när jag inte blir det.

Många män, även de som använder huvudet, har svårt att se de strukturer som omger dem och som de själva deltar i, säkerligen för att de oftast inte själva utsätts för dess negativa effekter. De tycker ofta att ett feministiskt resonemang är fullständigt verklighetsfrämmande och misstänker att det är politisk propaganda från Grupp 8 (som ju alla vet är ett mytiskt monster som man skrämde auktoritära män med när jag var liten). En av våra populäraste myter om kvinnor och män är att kvinnor har svårare att se skillnad på sak och person. Kan män, som avfärdar protesterande kvinnor som hysterikor, arga feminister eller dumma fruntimmer se skillnad på sak och person? (Berminge 1993:139).

Varför kvinnliga arkeologer har dröjt så länge med att börja fundera kring sin egen arbetssituation är mig en gåta. Kanske ligger svaret i det faktum att många anser sig ha haft en enorm "tur" som överhuvudtaget kan försörja sig på ett arbete som de finner stimulerande. Ett tidigt inslag i genderforskningen blev i alla fall en diskussion om hur det faktiskt står till med jämlikheten i arbetslivet och på universiteten.

Kvinnors arbetssituation och möjligheter

Det finns några mindre statistiska undersökningar som visar hur kvinnor faktiskt har det inom arkeologin.

Uppdragsverksamheten i Sverige anställer i genomsnitt 60% kvinnor och 40% män till säsongarbete varje år. Oftast finns lika stora chanser till återanställning för båda könen, men siffrorna viker för kvinnor under lågkonjunktur. Antingen prioriteras män i sådana tider eller också väljer kvinnor andra strategier. ”En åtminstone i siffror uttryckt jämlikhet består för närvarande inom denna del av den arkeologiska arbetsmarknaden och rekryteringen.” (Welinder 1991). Trots att denna undersökning visar att det finns många kvinnor i den nedre delen av hierarkin betyder inte det att diskrimineringen inte slår igenom också där.

Situationen är siffermässigt jämlik även på chefsnivå inom UV-verksamheten, men periodvis upplever de anställda att utgrävnings-verksamheten inte värderas lika högt som fornminnesinventeringen. De många kvinnliga cheferna och utgrävarna drar ner verksamhetens status, vilket är ett vanligt fenomen i yrken där det finns många kvinnor (Lagerlf 1991).

Situationen inom fornminnesinventeringen i Sverige har förbättrats efter 1985, eftersom man sedan dess ansträngt sig för att nå ett mål med lika många anställda kvinnor som män. Före 1985 var situationen en helt annan, jag vet inte om jag ska skratta eller gråta åt den. Fornminnesinventeringen fastanställde en kvinna för första gången 1983..... Det fanns överhuvudtaget inga kvinnliga inventerare före

1961, eftersom det betraktades som ett strapatsrikt, ensamt, typiskt manligt yrke. Först när kvinnor skaffade sig yrkeskarriärer som arkeologer fick vi tillträde (Magnusson 1991). Margareta Biörnstad har beskrivit hur det var att komma som första kvinnliga amanuens till Fornminnesavdelningen 1955. ”*Det blev många sammanträden på olika håll där jag var enda kvinna, något som ibland kommenterades på ett mycket manstypiskt sätt. Men jag mötte aldrig några svårigheter. Kanske berodde det på fornminnesavdelningens chefer. Det berättades om Karl Alfred Gustawsson att han delade upp mänskligheten i tre kön: män, kvinnliga arkeologer och fruntimmer. Uppenbarligen placerades jag i den mellersta kategorin.*” (citerat i Lagerlöf 1991:68). Situationen kan kännas igen idag, om än inte lika tydligt. Många kvinnor som också är arkeologer väljer att uttala sig i sin egenskap av arkeolog, eftersom det är den allmänt godkända delen av hennes person. Att poängtera sin ”kvinnlighet” eller vilja utnyttja den i sitt arbete är sällan accepterat, vare sig i fält, på museer eller på universitetens institutioner (se bl. a. Harding 1991a, Collins 1991).

Även inom den akademiska verksamheten är strukturerna manliga (eller åtminstone inte kvinnliga). Här finns vissa spelregler och sociala beteendemönster som alla får lära sig. Ofta är strukturerna utformade så, att det är lättare för män att hävda sig i konkurrensen. Individuella prestationer räknas mycket mer än arbete i grupp som kvinnor ofta föredrar, män har ofta lättare att göra sig hörda vid seminarier medan kvinnor faktiskt kan anstränga sig

för att göra sig så osynliga som möjligt o.s.v. Kvinnor föredrar ofta mindre grupper och "närmare" undervisning, men härtill finns varken pengar eller någon egentlig förändringslusta. Att alla kan drabbas av skrivkramp vet vi, men det blir inte lättare om man som kvinna tror att man måste skriva som en medelålders manlig akademiker för att bli godkänd och få uppskattning (hur det än står till med urinblåsans storlek...). Enligt Carolyn Burke "uppvisar de dominerande diskursformerna den dominerande maskulina ideologins särmärken. Härav följer att när en kvinna genom att skriva eller tala skapar sig själv, tvingas hon tala något som liknar ett främmande språk, ett språk som hon personligen inte känner sig tillfreds med." (citerat i Showalter, s. 241). Det handlar inte om att kvinnor är biologiskt annorlunda och därför uttrycker sig annorlunda utan om den praxis som finns i den akademiska världen om hur man gör och hur man ska skriva. Säkerligen finns det även många män som tycker att det skulle vara skönt att förändra och i viss mån modernisera den akademiska produktionen och arbetssättet.

Frågor om arbetsformer och flexibilitet ingår i de feministiska funderingarna. Vill kvinnor arbeta annorlunda än män? Detta långa citat är medtaget av den enkla anledningen att jag inte kan säga det bättre själv: *"The dynamics of that cooperative effort are familiar: encouraging participants to feel confident that their contributions will be respected, acting responsibly to ensure that one's own contributions were completed on time and were accessible to group participants, publicly acknowledging the*

efforts of other participants, publicly acknowledging groups who are not represented, reading and listening to other participants carefully, making every effort to understand the point of analysis as well as the progression of the argument so as to better join with the other participants in a cooperative search for understanding. The general direction of these strategies is clear: to listen for the voices of women as we attempt to articulate our own experiences from our own perspectives." (Canadian Feminist Ethics Theory Group, 1992). Naturligtvis gäller detta alla och inte bara kvinnor, men åtminstone i min egen tillvaro är det sällsynt med män (men inte alldeles tomt!) som gör något praktiskt försök i den här riktningen. Oftast är det bara en läpparnas bekännelse.

Det finns en sorglig missuppfattning att kvinnor till sin natur och i sitt akademiska arbete skulle vara mindre aggressiva, mindre tävlande och mindre ambitiösa än män, vilket är rent trams. Däremot föreligger ibland olika inställning till vad som är viktigt och aggressiviteten tar sig kanske andra uttryck. Om det är viktigare med en trevlig arbetsplats än att hävda sin åsikt så blir ett mindre aggressivt beteende mycket rationellt. Om det är själva studierna och förståelsen som är mest intressant blir karriären i sig mindre viktig. Däremot är det min personliga övertygelse att kvinnor behöver sin aggressivitet för att överleva i den akademiska världen. För övrigt gäller samma ojämlikhet inom universiteten som på andra arbetsplatser. Kvinnor klättrar sällan lika högt på karriärstegen som män, utan tycks fastna på de mindre attraktiva och lägre tjänsterna (Nordbladh 1991). Det

kan vara svårt att ha familj och barn, även för män (det kommer dock en punkt i karriären när en familj är "rätt", så att man kan tacka dem för deras benägna bistånd eller visa upp sin partner i representativa sammanhang). Man ska kunna jobba alla tider på dygnet, helst hela tiden och det finns sällan utrymme för arbetsformer som faller "utanför ramen". Återigen blir det en fråga om vad som är målet, vad det är som är viktigt. Lite överdrivet kan man säga att män inte behöver göra samma val som kvinnor.

Kvinnors forskning

Kvinnors forskning skiljer sig inte från mäns i dagens läge. Enligt Mandt och Næss beror detta på att kvinnorna har fått lära sig vilka problemformuleringar som är acceptabla och därför blivit "stumma" under utbildningen (Mandt & Næss 1986:18). Med detta menar de att den arkeologiska vetenskapen styrs av män och deras erfarenheter.

Att kvinnor väljer vissa ämnen som därmed får låg status tycks vara en allmän sanning inte bara inom den akademiska sfären utan inom vilka andra yrken som helst. Jag vet inte riktigt hur det kommer sig. En möjlighet är att kvinnor väljer utifrån sina egna erfarenheter, att vi väljer ämnen som vi har haft kontakt med i våra egna liv. En annan orsak kan vara att man väljer ämnen där det redan finns andra kvinnor (eller kanske snarare där det inte finns så många män). Textilforskning är uppenbarligen ett sådant ämne (Bender Jørgensen, pers. komm.). Där finns förutom arkeologer också hantverkare och naturvetenskapliga företrädare, och än så länge

befinner sig forskningen på en relativt empirisk nivå. Vad kommer att hända om textilforskningen skulle bli teoretiskt ledande inom t. ex. symbolforskningen? Kommer männen då att "ta över"? Finns det överhuvudtaget en chans för sådan forskning att bli ledande - där finns ju inte så många män? (Harding 1986, Moore 1988).

Det finns också diskriminering i andra delar av den akademiska verksamheten, t. ex. publicering. Evans hävdar att den manliga dominansen på de arkeologiska publikationernas redaktioner gör det möjligt att upprätthålla högre barriärer för kvinnliga bidrag, samtidigt som mycket få tidningar har någon sorts policy vad gäller diskriminerande språkbruk (Evans 1990). Det ironiska är att det inte hjälper vare sig att hålla hög klass eller att skriva som en man. Försöker man skriva på något annat sätt än sitt eget blir resultatet sämre, och skriver man inte akademiskt riktigt, d.v.s. manligt, blir man inte publicerad. Moment 22?

Teoretiska perspektiv

Som tidigare nämnts har genderforskningen flera olika målsättningar också från en teoretisk utgångspunkt. Det teoretiska ställningstagandet är delvis beroende av om man med genderforskningen vill studera genderrelationer, förändra vetenskapen eller förändra världen (Flax 1987). Inom all kvinnoforskning finns också en emancipatorisk uppgift som tar sig olika uttryck inom de teoretiska ramarna (Arwill-Nordbladh 1991). Denna frigörelse gäller inte bara kvinnor och vår situation utan också män. Genom att kvinnor kan betrakta systemet utifrån till en viss del är

det lättare att se andra sidor av saken och arbeta med dem. Sedan är det upp till var och en vad man vill ta till sig. Det finns grupper som är mer marginaliserade än kvinnor, t. ex. homosexuella, människor med annan hudfärg, handikappade o.s.v. (Harding 1991:100-103).

Processuella perspektiv

Det är intressant att notera att genderforskningen tycks bli den möjlighet för amerikanska arkeologer att förändra eller helt ta sig ur processualismen (en något förenklad bild, men ändå), som postprocessualismen aldrig blev. Genom att fundera kring kvinnor som fenomen upptäcker man saker i det egna tankemönstret och effekter av de egna metoderna som man inte visste fanns där. I mångt och mycket är detta ett amerikanskt och processuellt problem, eftersom New Archaeologys paradigm enligt Binford bland annat innebär att sex/gender räknas som en intern mikrovariabel som bestäms till form och innehåll av större strukturer och makrovariabler. Dessa större strukturer anses kunna hittas i det arkeologiska materialet men inte mikrovariablerna. Eftersom Binfords teorier så länge präglat amerikansk arkeologi är det kanske inte konstigt att man inte i första hand ifrågasatte vetenskapen som sådan utan snarare ansåg att de brister som fanns i vissa undersökningar berodde på att de helt enkelt inte var tillräckligt välgjorda (Wylie 1992b:39, 1992:35). Harding har karakteriserat tre olika sätt att närma sig feministisk epistemologi; feministisk empiri, feministisk Standpointteori samt feministisk postmodernism (Harding 1986, 1991a, 1991b).

De forskare som tidigare främst arbetat inom naturvetenskaper eller New Archaeology håller sig gärna till de två förstnämnda. Det empiriska tillvägagångssättet har diskuterats tidigare och innebär egentligen bara att man tillför kvinnan i sin forskning. Själva vetenskapen och dess mål är skuldfria, det är dess utövare som inte uppnått perfektion. Standpointteorierna har däremot tagit större intryck av postmodernism och, för arkeologins del, postprocessualism. Kunskapen anses vara historiskt och socialt bunden och låst, men för att undvika det som tycks vara det värsta en vetenskapsman kan råka ut för, nämligen relativism, vill man ändå tro att feministiska teorier ger om inte sanna så i alla fall mindre falska resultat.

Ruth Tringham tillhör de som har valt att betrakta sin forskning med nya ögon. Hon inser att hennes tidigare mål varit helt färgade av den androcentriska vetenskapsynen och hennes försök att åtgärda detta är mycket sympatiska. När kravet att kunna bevisa sina hypoteser med data inte längre appliceras så rigoröst ställs hon inför nya utmaningar; vad ska hon nu kunna säga, hur mycket är fria fantasier? Det tycks som om det för hennes del, liksom för många andra inom New Archaeology, inte i första hand är en fråga om att se kvinnor utan om att se människor överhuvudtaget. Studien behandlar hushållet som produktionsenhet och Tringham anser att detaljerade studier av arkitektur, produktion och distribution av varor gör det möjligt att förstå den sociala aspekten av såväl produktionsförhållandena som hushållets organisation (Tringham 1992:104). En del av hennes teoretiska bas är marxistisk, vilket hon

anser vara nödvändigt för att kunna studera mikrovariabler som genderfrågor och hushåll.

Marxism och feminism

Att vara feminist och marxist kan inte vara lätt, i alla fall inte om man är av det ortodoxa slaget. Det blir svårt att försöka hävda att genderideologi är en grundläggande strukturerande princip, lika avgörande för samhällets utformning som förhållandet mellan produktionskrafter och produktionsförhållanden. Den strikta gränsdragningen mellan vetenskap och ideologi är också svår att upprätthålla. Kunskap sägs vara en spegling av verkligheten, en spegling som kan vara "riktig" eller "förvrängd". Marxismens uppgift skulle då vara att visa den "riktiga" bilden, och åtminstone för mig blir en sådan idé omöjlig att jämföra samman med ett begrepp som "androcentrisk vetenskap". Om jag anser att den existerar kan jag inte samtidigt inbilla mig att "feministisk vetenskap" skulle vara bättre - bara annorlunda. Lustigt nog är det i just dessa tankebanor man också finner marxismens potential. Situationen visar tydligt att ideologi legitimerar vissa gruppers intressen och feminismen har gjort mer än klart att politiskt handlande är av nöden för att man ska få upp ögonen för "nya" frågor (Olsen 1991:223 *Processual and Post-processual Archaeologies*).

Det känns också som om det inom marxismen till större delen handlar om en motsättning mellan kvinnor och män, snarare än om genderideologier. Om det finns större likheter mellan kvinnors tillvaro i olika samhällsgrupper än mellan kvinnor

och män i samma samhällsgrupp är det inte längre enbart de ekonomiska förhållandena som styr samhällets utseende. Traditionell marxism får också svårt att förklara genderskillnader mellan kvinnor ur samma samhällsgrupp i ekonomiska termer (Stacey 1986, Walby 1986). Förhoppningsvis kan omläsningar av Marx leda bort från den traditionella synen (se t. ex. Hartssock 1983).

Post-processuella ståndpunkter

Engelstad har kritiserat de manliga post-processualisterna för deras chauvinism, eftersom de i sitt uppräknande av pluralistiska aspekter är mycket kortfattade kring feministiska perspektiv. De följer Foucaults syn på makt och Lacans idéer om subjektets tillblivelse, men i allt tal om pluralism räknar de inte genderideologier som en grundläggande strukturerande princip i samhället (Engelstad 1991:508-510). Trots Shanks & Tilley's försök att vända sig mot filosofi och lingvistik är det intressant att se både vilka källor de väljer och vad som lyfts fram. Mig veterligt använder de sig inte av de franska litteraturkritikerna Irigaray, Cixous och Kristeva (Bagnal 1990, Showalter 1991), medan män som Barthes plockas fram. De använder sig av Lacan, som ju i mycket gör en omläsning av Freud, som i sin tur var en produkt av det patriarkaliska samhälle han levde i.

Mycket av de post-processuella tankegångarna har en inspirationskälla i de filosofiska, postmoderna tänkandet där en viktig ingrediens är dekonstruktionen av begrepp och tanke-system. Bland annat skärskådades subjektets konstruktion (och

skärskådas fortfarande). Feminismen hade redan tidigare lärt sig förstå könsrollernas sociala konstruktion men det var under postmodernismens inflytande som tankegångarna kring den androcentriska vetenskapen väcktes (Fox Keller 1989) Dekonstruktionen behövs även i fortsättningen för att man inte ska lockas att etablera sin kritiska ståndpunkt på den grund som det man kritiserar vilar på (Olsen 1991:223). Det finns dock en baksida av all denna dekonstruktion - det är lätt att fastna i ett destruktivt mönster av att riva upp och ifrågasätta men aldrig konstruera. För vad är det som säger att den nya konstruktionen är bättre än den gamla? För en postmodernist är kunskapen beroende av och skapad i en social kontext, d.v.s. det finns ingen fast, säker, objektiv kunskap. *"We cannot simultaneously claim (1) that the mind, the self, and knowledge are socially constituted and that what we can know depends upon our social practices and contexts and (2) that feminist theory can uncover the Truth of the whole once and for all."* (Flax 1987:633). Om då ingenting är säkert, ingenting är sant, vad kan vi då göra? Post-processualismen har fört individen tillbaka i tolkningarna, sägs det, men den fulla konsekvensen av detta tas alltför sällan. När vi som dugliga akademiker har skärskådat vårt material och försökt tolka det från så många olika håll vi är kapabla till återstår fortfarande det viktigaste. Vi måste välja ett perspektiv, en tolkning som vi som individer kan stå för. Det blir i och för sig en fråga om makt, detta att bestämma vilken tolkning som blir den rådande, men den makten är inte totalitär. Olika grupper har olika sorters makt vid

olika tillfällen och det finns ingen anledning att inte säga något alls för att man tror att man ändå inte hörs. Tvärtom, det är vår akademiska skyldighet att på ett eller annat sätt göra oss hörda, annars förvandlas våra studier till en intellektuell lek för vårt höga nöjes skull. Det tycks vara oerhört svårt att i den vetenskapliga världen erkänna att vissa problem är olösbara, vissa förhållanden lika sanna och ändå varandras motsatser. Det lämnar den enskilde forskaren utan stöd av ett allmänt accepterat system och med bara sin egen övertygelse och integritet i bagaget (Bauman 1993). Här tycks genderforskningen med feminismen i ryggen bli en av de post-processuella grenar som först på allvar tar itu med det problematiken kring den av de flesta så avskydda relativismen. Det anser jag beror på den nutida bakgrund som genderforskningen har. Det gäller inte bara hur vi ska närma oss en annan sorts kunskap om forntiden, det gäller vår egen arbetssituation och kvinnors tillvaro i nutiden. För oss är det inte bara ett akademiskt och filosofiskt problem, det handlar också om överlevnad i vardagen.

En ny epistemologi?

I en artikel från 1992, *Does it make a difference? Feminist thinking and archeologies of gender*, har Conkey kommit på det klara med att feministiska studier innebär ett ifrågasättande av hela det samhälle vi lever i. Plötsligt är gender allt annat än en variabel bland alla andra. I själva verket anser hon att radikal feministisk vetenskapskritik skall FÖRÄNDRA, allt från kvinnliga arkeologers arbetssituation till arkeologin som sådan. Ämnets mål och mening måste påverkas av feministisk

teori. Man kan inte bara utveckla feministiska teorier och metoder för att studera genderfrågor och sedan låna den färdiga verktygslådan, välja lämpligt instrument och spika ihop sin text. Feministiska teorier är kritiska teorier som förändrar vårt sätt att tänka i grunden, det inkorporeras med vår världs- och människouppfattning. *Så länge vi vänder oss till androcentriska modeller för de mest grundläggande principerna - även om vi reviderar dem genom att tillföra den feministiska referensramen - lär vi oss inget nytt.*” (Showalter 1991).

Conkey påpekar också själv en förändring i sitt eget tänkande, där hon menar att arkeologin har mycket att vinna på att ta till sig feministisk litteratur från andra ämnesområden där det pågår mycket intressanta teoretiska diskussioner om gender. Här nämner hon särskilt de franska feministerna (Conkey 1992:26 och 31). De amerikanska litteraturkritikerna har främst haft en empirisk inriktning, men på senare år har översättningar av de franska feministerna blivit tillgängliga och delvis satt ny teoretisk fart på debatten (Showalter 1991:235). Conkey har alltså själv utvecklats från en utredande, klarläggande och empirisk roll till en kreativ och nydanande teoriutveckling (jmf Conkey & Spector 1984, Conkey 1992). Redan i den tidigare artikeln kritiserar systemteorin både ur ett metodologiskt och teoretiskt perspektiv. *”The systems approach per se does not preclude attention to gender structures or dynamics but the research priorities that have resulted tend to focus on such broad processes and in such functional perspective that the sources of change or the roles of individuals, small groups, or even the role of choice have*

rarely been considered.” (Conkey & Spector 1984:22).

Även om det inte utvecklar sig till en ny epistemologi kan genderarkeologi aldrig bli en subdisciplin inom övrig arkeologi, utan kommer att integreras med övrig verksamhet. Man kan fråga sig om det är så särskilt bra att byta ut ett androcentriskt perspektiv mot ett feministiskt. Det resulterar, som tidigare nämnts, bara i en förskjutning av den vetenskapliga ”makten” från män till kvinnor. Ibland vill kvinnor då helt utestänga männen från diskussionen för att kunna skapa sin egen bild. Det händer att jag får känslan av hämnd, lite av att ”får inte vi leka med er så får inte ni leka med oss”. En annan orsak kan vara viljan att skydda det som ännu är skört och omöjligt att diskutera bland män, de nya begreppen och tankarna tål ännu inte att skärskådas. Kanske ligger det något i systerskapet som inte utestänger män av aggressivitet utan för att män helt enkelt inte förstår och dessutom envisas med att diskutera på sina premisser. Det finns män som plockar upp den feministiska debatten och ibland också kallar sig feminister, men ytterst få av dem lever som de lär. Viktiga frågor flyttas upp i hierarkin och abstraheras tills de inte längre vare sig innehåller något eller betyder någonting i praktiken. Därför finns någonstans ett oändligt nöje för kvinnor att det man säger blir accepterat och diskuterat utifrån ens egna förutsättningar, som faktiskt skiljer sig en hel del från mäns. Våra erfarenheter är olika och våra uttryck likaså. Sist och slutligen vill jag dock hellre se saken som Roberta Gilchrist: *”.....women-only groups are thought more supportive, and.....integration within the system might*

be thought to compromise feminist aims and theory. But surely we must challenge existing attitudes at their source? The significance of feminism, gender and women in archaeology will be acknowledged only when our future is built through integration with the wider discipline." (1991:500). Vad som behövs är en (eller flera?) epistemologier som kan handskas med olika perspektiv.

Avslutande diskussion

Genderforskningen befinner sig på ett mycket positivt sätt mellan kaos och ordning. Det råder en mycket öppen pluralism där olika grupper och olika forskare inte bara befinner sig i olika mognadsstadier i sin egen utveckling utan också har vitt skilda utgångspunkter. Det råder ett fullständigt kaos såtillvida att det inte finns någon enhetlig teoretisk grund för genderforskningen - inga programförklaringar och ingen samstämmighet. Samtidigt kan man fastslå att det råder en viss ordning. De amerikanska genderforskarna har en stabil empirisk grund och använder sin forskning inte bara till att förändra synen på kvinnan utan också för att förändra eller ta sig ifrån det ibland förlamande grepp som New Archaeology tycks ha kopplat på deras hjärnor. Som akademiker tränas vi till tänkande, forskande och förhoppningsvis kritiska arkeologer. Vi vänder och vrider på allt vi gör, nya aspekter ska ständigt tas hänsyn till och det är viktigt att inte säga för mycket. Vad vi ständigt tycks missa är att vi också måste välja en standpunkt bland alla de vi har beaktat. Många av de amerikanska arkeologer som alltför länge gömt sig bakom den objektiva veten-

skapens skyddande sköld upptäcker nu att de inte längre kan framkalla bilder av forntiden i sin egen fantasi, för sitt eget nöjes skull (Tringham 1992). De känner att de hela tiden måste kunna försvara denna bild gentemot akademiska kollegor. Det tycks mig som om detta är ett extra stort problem för kvinnor, eftersom våra bilder dessutom skall accepteras av män. Vi kan faktiskt inte vara med och leka på våra egna villkor, eftersom det hela tiden är någon annans spelregler vi använder. Det är inte så konstigt om det resulterar i att kvinnliga akademiker helt stänger av vissa funktioner och till sin fasa upptäcker att de kan vara nog så svåra att koppla på igen. Dessutom har fråvaron av dem hämmat deras utveckling i den manliga världen så att de inte ens har fått någon belöning för sin självstypning.

Hardings tre epistemologiska varianter är ett sätt att dela in forskningsinsatserna; feministisk empiri, Standpointteori och feministisk postmodernism. Personligen anser jag att empirin inte leder så värst långt även om det är ett steg på vägen. Standpointteori är mer förändringsvilligt, men framstår ändå som linje 2 i folkomröstningen om kärnkraft. Det blir en tillfällig lösning som inte fullföljer sina egna tankegångar och tar konsekvenserna av dem. Ska man ha en fot i varje läger har man inga fötter kvar att gå framåt med. Det postmoderna tänkandet är det mest radikala hittills, men även här finns en ovilja att slänga de sista resterna av androcentrisk vetenskap och manlig objektivism över bord. Genderforskningen och feminismen har lett till konstruktivt nytänkande på flera håll, men det mest intressanta står att finna i ett starkare inslag av postmodernism inom post-

processualismen. *"The ambivalence expressed by Harding (1986) and inherent in the contradictory impulses evident in postprocessualism is well founded, but need not lead us to build inconsistencies into the core of our epistemology and practice."* (Wylie 1992c). Hur ska vi kunna undvika det, när världen sannerligen ter sig full av konflikter (både praktiska och teoretiska) som inte är möjliga att lösa? Det är snarare just det som är utmaningen.

Postmodernismen har definierats som modernism utan illusioner. *"The illusions in question boil down to the belief that the 'messiness' of the human world is but a temporary and repairable state, sooner or later to be replaced by the orderly and systematic rule of reason. The truth in question is that the 'messiness' will stay whatever we do or know, that the little orders and 'systems' we carve out in the world are brittle, until-further-notice, and as arbitrary and in the end contingent as their alternatives."* (Bauman 1993:32-33). Konsekvensen av detta blir enligt många en livsfarlig relativism, där alla sanningar (eller nästan alla) är lika berättigade. Det innebär ett stort ansvar för den enskilde forskaren; ett ansvar vi saknar när det förnekas oss men som för många känns alltför tungt att bära när det väl är erövrat. Då saknar vi istället auktoriteten som vi kan lita på eller vara tvungna att lyda. De flesta kvinnor vet hur lätt det är att skylla sina misslyckanden på den omgivande, manliga världen, som i princip skulle ha gjort det omöjligt för en kvinna att lyckas. Att lära sig acceptera och respektera ambiguitet är psykologiskt besvärligt, det vore dumt att förneka det. Världen blir heller inte "bättre"

eller mer "gästvänlig", men det vore en god början om vi rakt på sak kunde betrakta oss själva och utgå från det vi finner. Hur lustigt det än kan låta, så gör det vår utgångspunkt mer realistisk (Bauman 1993).

Genderforskningen inom arkeologin har två huvuduppgifter. I kombination med feminismen bör man resonera kring kvinnor i forntiden och genom detta spegla sig själv i nutiden och sedan förändra den. Intresset måste också vidgas till att inte gälla bara kvinnor utan alla andra grupper av människor i olika kombinationer. På så vis kan arkeologin börja fundera kring andra sorters gender än de kvinnliga, på det materiellas roll i genderkonstruktioner, på kunskapsproduktionens villkor under olika tider eller vad det innebär att leva i ett samhälle som vi själva konstruerat och hur vi vill att det ska vara. Där spelar feminismen en mycket viktig roll med sin samtidspolitiska koppling.

Som man kan se i texten är jag inte själv helt enhetlig i mina åsikter. Ibland blir jag arg över sakernas tillstånd och börjar verkligen tycka att det måste finnas en biologisk, intellektuell skillnad mellan män och kvinnor, eftersom diskrimineringen ibland är så uppenbar och det emellanåt verkar vara helt omöjligt att förstå varandra. Vid andra tillfällen, när jag själv blir respekterad och tagen på allvar, kan jag i min tur respektera andras (manliga) åsikter. Då är det lättare att betrakta det hela som ett gemensamt projekt där alla bidrar med olika delar.

Litteratur

Arwill-Nordbladh, E. 1991. Det emancipatoriska arvet efter Oscar Montelius. I *KAN* 12, s.

- 9-15.
- Bagnal, R. 1991. I *Archaeology after Structuralism: Post-structuralism and the Practice of Archaeology*, s. 222-237. Eds: Bapty, I. & Yates, T. Routledge, London.
- Bauman, Z. 1993. *Postmodern ethics*. Blackwell.
- Berminge, K. 1993. *Biologin som vapen mot kvinnan*. Rapport nr. 182. Institutionen för Vetenskapsteori, Göteborg
- Canadian Feminist Ethics Theory Group: Code, L., Ford, M., Martindale, K., Sherwin, S., Shogan, D. 1992. Some Issues in the Ethics of Collaborative Work. I *Explorations in Feminist Ethics*, s. 131-137. Eds. Browning Cole, E. & Coultrap-McQuin, S. Indiana University Press.
- Collins, P. H. 1991. Learning from the Outsider Within: The Sociological Significance of Black Feminist Thought. I *(En)gendering knowledge: feminists in academe*, sid. 100-115. Eds Hartman & Messer-Davidow. Knoxville.
- Conkey, M. 1992. Does it make a difference? Feminist thinking and archaeologies of gender. I *The Archaeology of Gender*, sid. 24-34. Eds Walde, D. and Willows, N. D.
- Conkey, M. W. & Spector, J.D. 1984. Archaeology and the study of gender. I *Advances in Archaeological Theory and Method*, vol.7, s. 1-38. Ed: Schiffer, M.B. Academic Press, New York.
- Ehrenberg, M. 1989. *Women in prehistory*. Norman.
- Engelstad, E. 1991. Images of power and contradiction: feminist theory and post-processual archaeology. *Antiquity* 65, pp. 502-514.
- Evans, K. 1990. Sexist language in archaeological discourse. *Archaeological Review from Cambridge* 9:2, s.253-261.
- Flax, J. 1987. Postmodernism and gender relations in feminist theory. *Signs* 12:4, s. 621-643.
- Fox Keller, E. 1989. Holding the center of feminist theory. *Women's Studies International Forum*, vol. 12, nr. 3, s. 313-318. Pergamon Press.
- Gatens, M. 1991. *Feminism and Philosophy. Perspectives on difference and equality*. Polity Press, Cornwall.
- Gilchrist, R. 1991. Women's archaeology? Political feminism, gender theory and historical revision. *Antiquity* 65, s. 495-501.
- Harding, S. 1986. *The Science Question in Feminism*, s. 1-271. Open University Press, Stratford.
- 1991a. Who knows? Identities and Feminist Epistemology. I *(En)gendering knowledge: feminists in academe*, sid. 100-115. Eds Hartman & Messer-Davidow. Knoxville.
- 1991b. *Whose Science? Whose Knowledge?* Open University Press.
- Hartsock, N. 1983. The Feminist Standpoint: Developing the Ground for a Specifically Feminist Historical Materialism. I *Discovering Reality*, s.311-324. Eds: Harding, S. & Hintikka, M.B.
- Lagerlöf, A. 1991. Riksantikvarieämbetets fornminnesavdelning. *KAN* 12, s. 64-74.
- MacCormack, C.P. och Strathern, M. (eds). 1980. *Nature, culture and gender*. Cambridge. 227 s.
- Magnusson, G. 1991. Fornminnesinventeringen - av tradition en männens värld. I *KAN* 12, s. 61-63.
- Mandt, G. & Næss, J.R. 1986. Hvem skapte og gjenskaper vår fjerne fortid? Struktur og innhold i norsk arkeologi i perspektivet: 'Hvor mannlig er vitenskapen?' *K.A.N.* 3, s. 3-28.
- Moore, H. 1988. *Feminism and Anthropology*, s. 1-198. Polity Press, Cambridge.
- Nordbladh, J. & Yates, T. 1990. This perfect body, this virgin text: between sex and gender in archaeology. I *Archaeology after Structuralism: Post-structuralism and the Practice of Archaeology*, s. 222-237. Eds: Bapty, I. & Yates, T. Routledge, London.
- Nordbladh, J. 1991. Kvinnor - män i universitets världens arkeologi. I *KAN* 12, s. 45-55.
- Olsen, B. 1991. Metropolises and Satellites in Archaeology: On Power and Asymmetry in Global Archaeological Discourse. I

- Processual and Postprocessual Archaeologies: Multiple Ways of Knowing the Past*. Ed Robert W. Preucel. Center for Archaeological Investigations, Occasional Paper nr. 10. (OFULLSTÄNDIG)
- Sayers, J. 1992. *Psykoanalysens mödrar*. Falun
- Showalter, E. 1991. Den feministiska kritiken i vildmarken. I *Modern litteraturteori*, sid. 227-259. Eds. Entzenberg & Hansson. Lund.
- Stacey, M. 1986. Gender and Stratification. One Central Issue or Two? I *Gender and Stratification*, s. 214-223. Eds. Crompton, R. and Mann, M. Cambridge.
- Sørensen, M-L. 1992. Gender Archaeology and Scandinavian Bronze Age Studies. I *Norwegian Archaeological Review*, vol. 25, no 1, s. 31-49.
- 1993. Opubl. föredrag vid TAG-konferensen.
- Tringham, R. 1992. Households with Faces: The Challenge of Gender in Prehistoric Architectural Remains. I *Engendering Archaeology*, s. 93-131. Eds Gero, J. & Conkey, M. Basil Blackwell, Oxford.
- Walby, S. 1986. Gender, Class and Stratification. I *Gender and Stratification*, s. 23-39. Eds. Crompton, R. & Mann, M. Cambridge.
- Watson, P. & Kennedy, M. 1992. The Development of Horticulture in the Eastern Woodlands of North America: Women's Role. *Engendering Archaeology*, s. 255-275. Eds Gero, J. & Conkey, M. Basil Blackwell, Oxford.
- Welinder, S. 1991. Uppdragsverksamhetens säsongsanställda arbetskraft. *K A N* 12, s. 56-60.
- Widerberg, K. 1992. Vi behöver en diskussion om könsbegreppet. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, sid. 27-31. Nr 4, årg. 13.
- Wylie, A. 1992a. Feminist critiques and archaeological challenges. I *The Archaeology of Gender*, sid. 17-23. Eds. Walde, D. and Willows, N. D.
- 1992b. Gender Theory and the Archaeological Record: Why Is There No Archaeology of Gender? *Engendering Archaeology*, s. 31-56. Eds Gero, J. & Conkey, M. Basil Blackwell, Oxford.
- 1992c. The Interplay of Evidential Constraints and Political Interests: Recent Archaeological Research on Gender. I *American Antiquity*, vol. 57, no. 1, s. 15-35.

En rapport från konferensen Ireland and Scandinavia in the Early Viking Age i Dublin den 18-21 oktober 1995

Claes Theliander

Just nu är vikingaintresset hos allmänheten, liksom i det etablerade arkeologisamhället, större än någonsin. Vikingatiden som metafor för framåtanda och lyckosam företagsamhet är onekligen oerhört gångbar. Folk strömmar till Eriksbergs gamla varvsområde för att få se näringslivets och turistbranschens vikingar, guldet och vendelhjälarna får man på köpet. Ja, det är lätt att raljera. Men hur ser det då ut när akademikerna, ni vet de där med tolkningsföreträde, träffas för att under gemytliga former utbyta de senaste rönen? Jag tog och åkte till Dublin för att ta reda på det.

På Irland är vikingarna minst lika fantasieggande och populära som någonsin här i Skandinavien. Det var vikingar som först slog sig ned på den plats som senare blev Dublin och det skandinaviska arkeologiska materialet är ganska stort på den gröna ön i Atlanten. Även om det skandinaviska inflytandet inte var lika omfattande som i England så har vikingarna fått en speciell plats i den irländska historien. Kanske var det detta som gjorde att man från irländskt håll

tog initiativet till den största arkeologiska konferens som hittills hållits på ön. Ja, så viktig ansågs den vara att Irlands utrikesminister tog sig tid att hålla ett litet men bejublat tal på konferensen. Till yttermera visso bjöd senare hans kollega, kulturministern, in oss 300 delegater på en liten intim mottagning.

Nå, alltså, konferensen pågick från torsdag till lördag. Den var upplagd som så att de nitton talarna föreläste i drygt en timme var och därefter blev det cirka en kvarts tid kvar till diskussioner. Med andra ord var det inte mycket diskuterande, det blev mest ”gratulationer till ett lysande föredrag” och liknande. De mest givande diskussionerna fördes därför i pauserna och på luncherna. Som väntat var föredragen av mycket skiftande karaktär, allt från riktiga sömnpiller till oerhört fascinerande och fängslade exposeer.

Även om de arkeologiska infallsvinklarna dominerade så var detta en tvärvetenskaplig konferens och flera av talarna var historiker eller litteraturhistoriker. Som svensk arkeolog tyckte jag deras synvinklar var betydligt mer spännande att höra om än föredraget om de 90 vikingasvärd

man funnit på Irland. Till exempel doktor Máire Ní Mhaonaigh från Cork som föreläste om *Literary References concerning the Vikings in Ireland*. När hon läste texterna på originalspråket insåg man verkligen hur fantastiskt vackert språk irländska är. (Jag menar det verkligen. Ta bara konferensens namn på irländska: *Éire agus an Chríoch Lochlann i Ré Luath na Lochlannach*.)

Bland övriga intressanta föredrag kan nämnas Björn Myhres *The Archaeology of the Early Viking Age in Norway*. Han menade att man när man diskuterar vikingatiden så måste man även diskutera folkvandrings- och vendeltida företeelser. Enligt Myhre är det klarlagt att vikingatidens maktstrukturer med hövdinga- eller småkonungadömen i stort sett låg klara långt före år 800. Myhre hade onekligen en viktig poäng i sitt föredrag men i den efterföljande frågestunden blev han nästan hånad av flera deltagare bl.a Sir David Wilson som med emfas hävdade att vikingatiden började AD 793 punkt slut.

Dr. Howard Clarke pratade i sitt föredrag om *Prototowns and Towns in Ireland and Britain in the 9th and 10th Centuries*. Han menade att det finns ett tydligt mönster i hur dessa anläggs. De var nästan utslutande koncentrerade till de så kallade lågländerna. På Irland avtecknar sig detta mönster som en triangel inom vilket de flesta vikingabosättningar befann sig. Clarke menar att man måste prata om de vikingatida bosättningarna som "proto-städer". Dessa var absolut inte några stora städer i egentlig mening utan snarare politiska maktcentra med ett omland med svårdefinierbara gränser. Clarke tog den

vikingatida bosättningen i Dublin som exempel. Den bestod ju av ett fåtal hus, varav ett så kallat longphort samt ett par gravfält. Enligt Clarke finns det inget som tyder på att skandinaverna utövade någon slags jordbruksekonomi på ön utan deras närvaro var främst av politisk och ekonomisk art.

Ett annat intressant föredrag höll Ms Elizabeth O'Brien, även om det hade karaktären av materialredovisning. Hon pratade om *The Location and Context of Viking Burials at Kilmainham and Islandbridge*. Redan 1836 gjordes de första arkeologiska iakttagelserna av vikingatida material i Dublin. Därefter har föremål trillat in i en strid ström till nationalmuseet samtidigt som en rad mindre undersökningar ägt rum. I samband med några nyligen utförda exploateringsundersökningar i centrala Dublin har detta material nu bearbetats. Det man funnit är alltså en vikingabosättning bestående av ett *longphort* (dvs stormansgård eller huvudgård eller vad man nu skulle kunna översätta det med), några mindre hus samt två gravfält. Allt daterat till andra halvan av 800-talet. De två gravfälten ligger ca 800 meter från varandra och tidigare menade man att det handlade om ett stort men numera förstört gravfält. O'Brien menade dock att gravfältet vid Kilmainham hörde till en egen bosättning, ännu ej återfunnen och att det i Dublin alltså bör ha funnits minst två strategiskt viktiga vikingatida boplatser.

Konferensen avslutades av Professor D. O'Corráin som rev ner enorma applåder och skrattsalvor men skapade även lite plats för eftertanke. Kanske vi gör det lite

för lätt för oss, menade O´Corráin, när vi polariserar frågan om den skandinaviska närvaron till att handla om ”främmande herrar”. O´Corráin menade att vi kanske varit för snabba på att se på sentida brittiska kolonialförhållanden och sedan applicera dessa även på vikingatiden. Nej, istället menade han att det snarare handlade om en klassfråga än en etnisk. Det var alltså en härskarklass som både var av skandinavisk och av iriskt ursprung, som var tvåspråkig, gifte sig med varandra och sinsemellan kämpade om makten.

Konferensens stora skandal, och här blev jag riktigt upprörd, inträffade när en irländsk föreläsare pratade om vikingatida svärd. Det upprörande låg inte främst i det faktum att det här var gammal hederlig, traditionell, ja närapå prepositivistisk 50-tals arkeologi. Nej, vad det handlade om var att talaren och flera i publiken under diskussionen efterlyste ett nytt sätt att jobba med den vikingatida svärdstypologin. Historiker hånade arkeologer för att jobba med typologier från 1919, osv. Runt omkring mig hördes de svenskar som var där viska ”men Jakobsson då?”. Varken jag eller någon annan reste sig dock upp och upplyste församlingen om hans arbete. Någon frågade om Petersens typologi från 1919 hade några funktionella kriterier. Men för sjutton! Frågan om *hur* man tog människor av daga under vikingatiden kan väl inte vara viktigare och intressantare än *varför*?!

På Nationalmuseet i Dublin finns det ett makabert fynd, daterat till vikingatiden. I en monter ligger en skalle samt en stor och tung halsring av järn fäst vid en nära 1,5 meter lång järnkedja. Skallen bar spår

efter inte mindre än tjugo (20) oläkta hugg från en yxa eller ett svärd. Under allt en liten skylt som med två meningar informerar besökarna om datering, fyndplats och att slaveri förekom!! Med en arkeologi utan någon teoretisk ambition är det kanske inte så konstigt att man på nationalmuseet får se arkeologiskt källmaterial med stor potential presenteras som kuriosa.

Vad jag saknade i Dublin var de nya perspektiven och de provocativa idéerna. Det hade varit nyttigt för konferensen att få höra en Bjarni Einarsson prata om islands kolonisation från Nordnorge eller en Mikael Jacobsson prata om vikingatida svärd och härskarideologi. Men missförstå mig nu rätt. På det hela taget tyckte jag trots allt att konferensen var en lyckad tillställning. För det måste man väl säga när man kommer hem med huvudet fullt av idéer och inspiration. För de som är intresserade av att läsa mer om vad som sades på konferensen så kommer samtliga föreläsningar att publiceras om cirka ett år.

I inledningen nämde jag att det just nu finns ett stort vikingaintresse bland de etablerade forskarna. Som alla vet är detta kanske inte direkt fallet just på institutionen för arkeologi i Göteborg. Sedan något år arbetas det dock från olika håll på att föra upp vikingatida/tidigmedeltida material på den västsvenska arkeologiska dagordningen. Det har hänt mycket inom arkeologin, både på det empiriska såväl som på det teoretiska planet sedan 1955 då Harald Wideens avhandling *Det vikingatida Västergötland* kom. Att arbeta med detta material är både angeläget och viktigt.

Kalendarium doktorandseminarium

Återstående seminarier HT 95 samt preliminärt schema för VT 96.

HT 1995

6 december:

1. **Ola W Jensen**, avhandlingsseminarium: Arkeologin, varat och döden.

2. **Håkan Karlsson**, avhandlingsseminarium: Den existentiella hermeneutiken och dikotomin mellan subjekt/objekt, samtid/dåtid och konsekvenser för arkeologin.

13 december:

Inget seminarium

20 december:

1. **Gösta Bågenholm** berättar om The seventh annual Indo-European conference, UCLA.

2. **Jonas Grundberg**, avhandlingsseminarium.

10 januari:

Nils Johansson, avhandlingsseminarium: An archaeological adventure.

17 januari:

1. **Ola Jensen & Håkan Karlsson** berättar om C-exkursionen till Lettland och erfarenheter av Lettisk arkeologi.

2. **Anders Strinnholm**, avhandlingsseminarium.

VT 1996

24 januari:

1. **Håkan Petersson** presenterar boken om Trabjerg (L B Jörgensen)

2. Ledigt

31 januari:

1. Ledigt

2. **Yvonne Karlsson**, seminarium

7 februari:

Eva Myrdal-Runebjer, avhandlingsseminarium: Sigiri Mahaväva transbasin irrigation system.

14 februari:

1. Ledigt

2. **Agneta Gustafsson**, avhandlingsseminarium

21 februari:

1. Ledigt

2. **Åsa Gillberg**, avhandlingsseminarium

28 februari:

1. Ledigt

2. **Per Stenborg**, avhandlingsseminarium

6 mars:

1. Ledigt

2. Seminarium om arkeologisk förmedling

13 mars:

1. **Anna-Carin Andersson**, avhandlingsseminarium

2. **Fredrik Fahlander**, avhandlingsseminarium

20 mars:	8 maj:
1. Ledigt	1. Ledigt
2. Karin Lund , avhandlingsseminarium	2. Tony Axelsson , avhandlingsseminarium
27 mars:	15 maj:
1. Ledigt	Ledigt
2. Oscar Ortman , avhandlingsseminarium	
3 april:	22 maj:
	Ledigt
10 april:	29 maj:
1. Ledigt	1. Linda Olofsson presenterar arbeten av Austin-Alcock, Nordenborg och Stiebling - OBS datum måste konfirmeras
2. Anders Gustafsson , avhandlingsseminarium	2. Linda Olofsson , avhandlingsseminarium - datum måste konfirmeras
17 april:	
24 april:	
1. Ledigt	
2. Bengt Nordquist , avhandlingsseminarium	
1 maj: Helgdag	

Konferenser, symposier och föredrag

Detaljerad information finns på anslags-tavlan

5th annual symposium on archaeology and theory. 17-19 jan. Leiden, Nederländerna

Computer Applications and Quantative Methods in Archaeology 1996. 25-27 mars. Iasi, Rumänien.

O Neolítico Atlántico e as Orixes do Megalitismo. 1-6 april. Santiago de Compostella. Spanien.

WAC - Inter-Congress. Nomadism... "Hsiung-nu"fenomenet. 1996. Ulan-Ude. Ryssland.

VII Nordic Conference on the Application of Scientific Methods in Archaeology. 7-11 sept. Savonlinna, Finland.

European Association of Archaeologists. Möte i Riga 25-29 sept. -96.

Stipendier

Flera intressanta fonder är utlysta med ansökningsdagar i början av 1996. Detaljerad information finns på anslagstavlan.

Ahrenberg. ..Vetenskaplig verksamhet..
..doktorander och disputerade.. **1/1 - 28/2.**

Lachman. ..Klar skandinavisk inriktning..
..mer än ett skandinaviskt land.. ..exkursioner.. ..kongresser. **15/1.**

Svenska fornminnesföreningen. Anderssons, Nermans, Sernings,..medeltid, förhistoria, metallhanteringYngre forskare (max 35 år). ..Max 5000 kr.. **15/1.**

Lennart J Hägglund. ..Symposier, tryckningsbidrag, genomförande av mindre forskningsuppgifter.. **1/2.**

Knut och Alice Wallenberg. ..Utlandsstudier 2 terminer för doktorander och yngre forskare.. **15/2.**

Meddelanden

Institutionen för arkeologi

DOKTORANDGRUPPERNA

Mesolitikum i Västsverige: Ett symposium under 1996, är under planläggning. Kontaktperson: Staffan Anberg. Tel. 7735264

Tidig- och mellanneolitikum i Västsverige: Kontaktpersoner: Karl-Göran Sjögren och Per Persson. Tel. 7735265.

Västsvensk metallåldersproblematik. Kontaktperson: Jarl Nordbladh. Tel. 7734611.

Genderstudier i arkeologin: Kontaktperson: Elisabeth Nordbladh. Tel. 7734612.

Symbolforskning i arkeologin: Kontaktperson : Jarl Nordbladh. Tel. 7734611.

Produktion i förhistoriska och tidig-historiska samhällen: Verksamhet varannan onsdag. Den 18-21/12 organiserar gruppen en session på TAG rörande produktionsprocessernas arkeologi. Kontaktperson: Lise Bender-Jørgensen. Tel. 7734610

Arkeologihistoria: Verksamhet varannan onsdag. Kontaktperson: Åsa Gillberg. Tel. 7735264

Bebyggelsegruppen: Kontaktperson: Lise Bender-Jørgensen. Tel. 7734610.

Medeltidsgruppen. Kontaktpersoner: Claes Theliander Tel. 421476 och Magnus Stibéus Tel. 425564.

GIS-gruppen. Kontaktperson: Karl-Göran Sjögren. Tel. 7735265.

DOKTORANDKURSER

Den 11-15/12 genomförs en doktorandkurs på temat *Tolkning och materiell kultur*. Föreläsningar av Ian Hodder och Marie-Lousie Sörensen.

Den uppskjutna kursen med Friedman och Rowlands genomförs under våren.

Under vårterminen startar en ny GIS-kurs.

Adresser till anställd personal på institutionen för arkeologi

Observera att en del telefonnummer har ändrats i samband med att institutionen har flyttat

Expedition

Ann Edlund. Tel: 7734614, E-mail: A.Edlund@archaeology.gu.se
Svängrumsgatan 12, 421 35 V. Frölunda, Tel: 470679

Prefekt

Jarl Nordbladh, docent Tel: 7734611, E-mail: J.Nordbladh@archaeology.gu.se
Kolonigatan 27, 413 21 Göteborg, Tel: 161126

Studierektor

Elisabeth Nordbladh, FK, universitetsadjunkt. Tel: 7734612,
E-mail: E.Nordbladh@archaeology.gu.se
Kolonigatan 27, 413 21 Göteborg. Tel: 161126

Studievägledare

Birgitta Carlbom, universitetslektor

Professor

Kristian Kristiansen, mag. art.
Tel: 7734613, E-mail: K.Kristiansen@archaeology.gu.se
Tullebo, Ekedal 1776, 430 63 Hindås. Tel: 0301-22129

Professor

Jarl Nordbladh, docent

Forskarassistent

Lise Bender-Jørgensen, dr. phil. Tel: 7734610,
E-mail: L.Bender@archaeology.gu.se
Växelmyntsgatan 14, 414 83 Göteborg. Tel:828129

Universitetslektor

Jarl Nordbladh, docent.

Universitetslektor/studievägledare

Birgitta Carlbom, FK.
Tel: 773 4616,
E-mail: B.Carlbom@archaeology.gu.se
Dr. Belfrages gata 18, 413 22 Göteborg. Tel: 827274

Universitetslektor (Vikariat)

Eva Weiler, FD. Tel: ... Smyckegatan 71, 42651 Västra Frölunda. Tel: 7094616

Universitetslektor (Vikariat)

Per Cornell, FD. Tel: ...
E-mail: P.Cornell@archaeology.gu.se
Väderkvarnsgatan 6B, 417 03 Göteborg. Tel: 221529

Universitetsadjunkt

Elisabeth Nordbladh, FK

Biträdande forskare

Karl-Göran Sjögren, FL. Tel: 7735265, E-mail: KG.Sjogren@archaeology.gu.se
Drakblommegatan 19, 417 20 Göteborg.
Tel:233183

Amanuens: Eva Englund. Tel: 7735265

Doktorandtjänst

Staffan Anberg, Tel: 7735264
E-mail: S.Anberg@archaeology.gu.se
Brynjegatan 17, 442 37 Kungälv: Tel:
0303-15636

Doktorandtjänst

Åsa Gillberg. Tel: 7735264
E-mail: A.Gillberg@archaeology.gu.se
Hvitfeldtsgratan 7A, 411 20 Göteborg. Tel:
132266

Doktorandtjänst

Anders Gustafsson, Tel: 7735264
E-mail: A.Gustafsson@archaeology.gu.se
Stala, Pl 6584, 440 80 Ellös. Tel:0304-
20936

Doktorandtjänst

Håkan Karlsson, Tel: 7735264 E-mail:
H.Karlsson@archaeology.gu.se
6212 Ranered
437 92 Lindome. Tel: 031-948820

Doktorandtjänst

Susana Sjodin, Tel: 7735264, E-mail:
S.Sjodin@archaeology.gu.se
Röset 1231, 442 90 Kungälv. Tel: 0303-
211398

Timlärare

Ola W Jensen, FK. Tel: 7734615
Hvitfeldtsgratan 7A, 411 20 Göteborg. Tel:
132266

Timlärare

Leif Jonsson, FK. Tel: 7734615
Aschebergsgatan 32, 5tr, 411 33, Göteborg.
Tel: 163105

Timlärare

Agneta Gustafsson, FK. Tel: 7734615
Kommendörsgatan 40 B, 414 64 Göteborg.
Tel: 247839

Timlärare

Peter Matsson-Höglund, FK. Tel: 7734615
Såggatan 33 C, 414 72 Göteborg. Tel:
146972

Timlärare

Roger Nyqvist, FK. Tel: 7734615
Östanvindsgatan 16A, nb, 451 61 Udde-
valla. Tel: 010-6788116

Timlärare

Per Persson, FL. Tel: 7734615,
E-mail: P.Persson@archaeology.gu.se
Pennygången 12, 414 82 Göteborg.
Tel:414771

Timlärare: Anders Strinnholm, FK.
Tel:7734615

E-mail: S.Strinnholm@archaeology.gu.se
Spaldingsgratan 13, 412 59 Göteborg. Tel:
166087

Adresser till institutionens docenter:

Docent

Jan-Erik Augustsson
Skaraborgs länsmuseum
Box 253
532 23 Skara

Docent

Hans Browall
Rörstrandsgatan 26
113 40 Stockholm

Docent

Carl Cullberg
Torsberg 14
451 00 Uddevalla